

Monitor

**Deelnemerszorg
en ZAT's in het middelbaar
beroepsonderwijs 2011**

Monitor

Deelnemerszorg en ZAT's in het middelbaar beroepsonderwijs 2011

Paolo van der Steenhoven

Dolf van Veen

Inhoud

	Samenvatting	5
	Inleiding	15
1	Kenmerken van het mbo	17
	1.1 Scholen voor mbo in Nederland	17
	1.2 Kenmerken van de respons	18
	1.3 Verantwoording dataverzameling	18
2	Zorg in en om de school	20
	2.1 Zorgfuncties	20
	2.2 Het interne zorgteam	22
	2.3 Voorzieningen voor deelnemerszorg	23
	2.4 Doorgaande zorglijnen vo-mbo	24
	2.5 Inzet van preventieve diensten	27
	2.6 Voorzieningen voor overbelaste jongeren	28
	2.7 Samenhang deelnemerszorg en sociale veiligheid	29
3	Schoolmaatschappelijk werk	31
	3.1 Capaciteit en potentieel bereik smw	31
	3.2 Dienstverband en uitvoering	32
	3.3 Contacten en hulpvragen	33
4	Bestuurlijke afspraken met gemeenten	39
5	Zorg- en adviesteams in het mbo	42
	5.1 Alle roc's beschikken over ZAT	43
	5.2 Bereik en omvang besproken deelnemerspopulatie	45
	5.3 Functies van ZAT	46
	5.4 Deelnemers aan het ZAT	48
	5.5 Borging samenwerking partners in ZAT	52
	5.6 Werkrelaties met politie en justitie	55

5.7 Beoordeling van het functioneren van het ZAT	55
5.8 Gepercipieerde resultaten van het ZAT	62
Bijlage 1 Betrouwbaarheidsmarges	66
Bijlage 2 Gebruikte afkortingen	67

Samenvatting

Het onderwijsbeleid is erop gericht te bevorderen dat scholen kunnen omgaan met verschillen tussen leerlingen en dat meer leerlingen met gedragsproblemen, opvoedingsmoeilijkheden, ontwikkelingsproblemen en beperkingen kunnen profiteren van goede onderwijsondersteuning in het regulier onderwijs. Scholen, samenwerkingsverbanden en hun besturen richten zich, ook vanuit dit streven, op verdere professionalisering van leerkrachten, goede leergerichte voorzieningen en passende ondersteuning voor leerlingen en leerkrachten.

De afgelopen jaren is de leerlingenzorg en zorgstructuur van scholen en samenwerkingsverbanden verder versterkt door de samenwerking van het onderwijs met vooral de jeugdzorg, het speciaal onderwijs, het welzijnswerk, de (geestelijke) gezondheidszorg, de Leerplicht/RMC en de politie in zorg- en adviesteams (ZAT's) te verbeteren. Het gaat daarbij onder meer om het verbeteren van condities voor leren en onderwijzen, de inzet van preventieve en ondersteunende programma's in en om de school, en om afstemming en waar nodig integratie van diagnostiek en zorgverlening.

Het overheidsbeleid is erop gericht dat scholen voor basis-onderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs kunnen beschikken over een goed werkend ZAT waarin de structurele samenwerking van het onderwijs met relevante partijen is geborgd.

Scholen in het mbo beschikken over een arsenaal aan instrumenten om leerlingen met emotionele, gedrags-, ontwikkelings- en/of schoolleerproblemen te ondersteunen. We geven een overzicht van het aanbod.

Bij de roc's is in de zorgstructuur van de school een belangrijke rol weggelegd voor de zorgcoördinator. De meeste roc's (93%) hebben een of meer zorgcoördinatoren of medewerkers met een soortgelijke functie in dienst. De resterende 7% heeft geen zorgcoördinator. In 2010 beschikte 95% over een zorgcoördinator en in 2008 was dat 71%. Het verschil met 2010 is niet statistisch significant.

Naast zorgcoördinatoren zijn er taakdocenten zorg actief bij roc's. Deze functionaris heeft een specifieke deskundigheid op het gebied van de psychosociale begeleiding en ondersteunt loopbaanbegeleiders in de uitvoering van de mentorcoaching taak.

Bij 84% van de roc's zijn taakdocenten zorg in dienst of medewerkers met een soortgelijke functie of taak. De overige roc's (16%) hebben deze functie niet.

In 2010 had 80% van de roc's deze functie en in 2009 66%.

Ook roc's hebben interne zorgteams die uit specialisten van de eigen school bestaan. Zij bieden aanvullende begeleiding en zorg op het moment dat de basisbegeleiding haar grenzen bereikt heeft. De meeste scholen (91%) beschikken over een of meer interne zorgteams, 9% niet. Vorig jaar had 85% een of meer interne zorgteams.

Op 75% van de roc's is een combinatie van zorgcoördinatoren, taakdocenten zorg én interne zorgteams aanwezig, bij 9% alleen zorgcoördinatoren en interne zorgteams. Bij de resterende 16% is er maar een van deze drie functies aanwezig of een andere combinatie van twee functies.

Het schoolmaatschappelijk werk (smw) is sinds 2010 een basisvoorziening in mbo-scholen en scholen ontvangen daarvoor overheidssubsidie. Alle roc's bieden in 2011 smw aan, maar niet altijd onder deze naam. In 2010 was ook op alle scholen het smw als basisvoorziening geregeld, in 2008 was dat nog bij 73% het geval.

Alle roc's kunnen hulpmiddelen inzetten bij de instroom van deelnemers van wie bekend is of vermoed wordt dat zij psychosociale problemen of leerachterstanden hebben. Ook is er een verlengde intake beschikbaar om deelnemers de juiste opleidingskeuze te laten maken. Waar nodig kunnen de scholen ondersteunende programma's inzetten.

Op 84% van de roc's worden alle drie instrumenten gebruikt.

Driekwart van de roc's (75%) biedt onder verschillende noemers, zoals plusvoorziening of rebound, alternatieve programma's of trajecten aan voor jongeren die niet plaatsbaar zijn in een opleiding of in de AKA-opleiding.

Twee derde heeft onderwijs(zorg)arrangementen waarin jongeren tijdelijk een apart traject volgen buiten de basisgroep, dat gericht is op terugkeer in een opleiding.

De helft van de roc's biedt (daarnaast) programma's aan die het studenten mogelijk maakt zich te oriënteren op of te schakelen naar onderwijs of arbeid.

Sinds 2009 kunnen roc's landelijke middelen voor plusvoorzieningen van overbelaste jongeren aanvragen en inzetten. Deze middelen worden niet alleen ingezet bij extra begeleiding waarbij de leerling volledig de reguliere opleiding volgt en tegelijkertijd intensieve hulp ontvangt (75%), maar ook bij de versterking van de lokale onderwijs-zorgstructuur (71%). Professionalisering van het personeel gebeurt in dit kader op 61% van de roc's.

Bijna alle roc's hebben een ZAT

Scholen werken in het ZAT nauw samen met externe instellingen.

In 2011 hebben bijna alle roc's de beschikking over een of meer zorg- en adviesteams (ZAT's). De kwantitatieve kabinetsdoelstelling van een landelijk dekkend netwerk van ZAT's werd voor de roc's in 2010 bereikt.

Bij het middelbaar beroepsonderwijs is het percentage roc's met een ZAT 98%. Bij de aoc's en vakscholen met een mbo-afdeling, waar de ZAT-ontwikkeling later op gang is gekomen, bedragen de respectieve percentages 92% en 58%. In 2010 had respectievelijk 77% en 42% een ZAT.

Alle provincies hebben een roc met een of meer ZAT's; alleen in Limburg ligt de dekkingsgraad lager. Twee van de drie roc's in Limburg hebben een ZAT. Het derde roc heeft weliswaar een multi-disciplinair afstemmingsoverleg dat functioneel een ZAT is, maar dat wordt door de school niet als ZAT betiteld.

Een doorsnee ZAT in een roc is beschikbaar voor 3200 deelnemers. Dat is een aanmerkelijk lager aantal dan in 2010 toen we een bereik van 4198 noteerden. Er zijn in 2011 meer ZAT's bij de roc's actief dan in 2010.

Het bereik in 2011 varieert van 560 tot 18.400 deelnemers. De helft van de ZAT's werkt voor 4200 deelnemers of minder, de resterende helft voor meer dan 4200 deelnemers.

Expertise en samenwerking met ZAT-partners hoog gewaardeerd

Bij de roc's blijven de ZAT's tevreden met de expertise van de deelnemers aan het ZAT (90% vindt deze goed tot zeer goed) en de onderlinge samenwerking (81%).

De duidelijkheid van de verslaglegging van ZAT-afspraken (83%) en de hulpverleningscapaciteiten van de partners (83%) worden ook in 2011 hoog gewaardeerd.

Voor de ZAT's op de roc's noteren we vier verbeterpunten: de tijdige verwijzing van deelnemers naar het ZAT, de adequate consultatiemogelijkheden voor docenten, de inbedding van het ZAT in de structuur van de interne deelnemerszorg op de school, en duidelijkheid rond het dossiergebruik (privacy). De eerste drie punten werden ook al in 2010 vastgesteld.

Oordeel over resultaten van het ZAT

Volgens de roc's dragen de ZAT's in hoge mate bij aan:

- › een goede samenwerking tussen school en externe instellingen bij hulpverlening;
- › verdieping en verbreding van de probleemstelling;
- › een doeltreffende aanpak van problemen van deelnemers;
- › snel mobiliseren van begeleiding of hulp.

De samenstelling van deze top vier is sinds 2007 ongewijzigd, alleen de volgorde wisselt per jaar.

Samenstelling van ZAT stabiel

Een aantal instellingen die aan het ZAT deelnemen, wordt in het referentiemodel tot kernpartijen van het ZAT gerekend. De kern van het ZAT bij een roc bestaat volgens het referentiemodel uit acht

partijen: maatschappelijk werk, RMC, bureau jeugdzorg, leerplichtzaken, ggz, jeugdgezondheidszorg, politie en REC-cluster 4. In 2011 participeren vijf van deze acht instellingen in driekwart tot alle ZAT's van de roc's. In 73% van de ZAT's nemen een maatschappelijk werker, een leerplichtambtenaar en een jeugdarts of -verpleegkundige deel aan de casusbesprekingen. In 15% van de ZAT's participeren alle acht kernpartijen (14% in 2010 en 8% in 2009).

We meten ten opzichte van 2010 geen verschuivingen in deelnamepercentages bij de kerninstellingen.

Formalisering inzet instellingen in ZAT ongewijzigd

De bestendigheid van de samenwerking tussen scholen en externe partners in het ZAT hebben we gemeten door te vragen of de samenwerking schriftelijk is vastgelegd.

ZAT's maken schriftelijke afspraken met deelnemende instellingen over hun inzet in het ZAT.

De samenwerking tussen roc's en externe instellingen is bij 57% van de scholen vastgelegd en gelegitimeerd in een convenant. Het is efficiënter samenwerkingsafspraken tussen schoolbesturen en externe instellingen centraal te regelen en niet op elke afzonderlijke vestiging of per groep van opleidingen. Bij de resterende 43% is dat niet vastgelegd in een convenant.

De gemeente is bij 96% van de roc's met een convenant medeondertekenaar.

Vijf van de acht kerninstellingen in het ZAT hebben in meerderheid hun samenwerking schriftelijk vastgelegd. De percentages schriftelijke afspraken variëren over deze vijf partijen van 58% tot 75%. Het maatschappelijk werk, RMC, leerplichtzaken en de (jeugd-) gezondheidszorg hebben van alle partijen het vaakst de samenwerking schriftelijk vastgelegd.

In 2011 noteren we voor de kerninstellingen weliswaar lagere of hogere percentages schriftelijke afspraken dan in 2010, maar geen van de verschuivingen zijn statistisch significant.

Bestuurlijke afspraken roc's met gemeente

Een meerderheid van de besturen van roc's (61%) overlegt regelmatig met de gemeente over de inzet van hulpverlening in het mbo. Ruim een kwart (27%) doet dit niet, maar hiervan geeft 11% wel aan met de voorbereiding van dit overleg bezig te zijn. Elf procent van de respondenten weet niet of het schoolbestuur overleg met de gemeente voert.

Scholen hebben met de gemeente afspraken gemaakt over de inzet van samenwerkingspartijen op het gebied van leerplicht, (geestelijke) gezondheidszorg, welzijn en veiligheid. De roc's doen dat het vaakst met de afdeling leerplichtzaken/RMC van de gemeente (96%) en het maatschappelijk werk (80%). De helft tot twee derde van de roc's heeft afspraken over de inzet met de (jeugd-)gezondheidszorg, de (jeugd-)ggz, de verslavingszorg en de politie.

Er zijn met gemeenten eveneens afspraken gemaakt over voorzieningen en programma's op het gebied van de arbeidsmarkt, zorg en veiligheid. Dit is gedaan door 84% van de roc's. De afspraken hebben betrekking op de volgende onderwerpen:

- gecombineerde programma's onderwijs-zorg-arbeid (55%);
- aansluiting school-arbeidsmarkt voor risicoleerlingen (50%);
- Verwijsindex (50%);
- veiligheidsbeleid in en om de school (43%);
- samenwerking met CJG (32%);
- programma's gedragstraining met gemeentelijke financiering (25%).

Aoc's en vakscholen

Er hebben 10 aoc's en 9 vakscholen met een mbo-afdeling aan het vragenlijstonderzoek meegedaan. Daarnaast is voor alle aoc's en vakscholen vastgesteld of zij over een ZAT beschikken.

Alle 10 aoc's en alle 9 vakscholen hebben een of meer zorgcoördinatoren of medewerkers met een soortgelijke taak in dienst. Bij 8 aoc's zijn taakdocenten zorg in dienst. Bij de vakscholen zijn dat er 7.

Interne zorgteams zijn bij 9 van de 10 aoc's en 8 van de 9 vakscholen actief.

Zeven van de 10 aoc's en 6 van de 9 vakscholen maken bij de intake gebruik van instrumenten om leerachterstanden bij deelnemers te achterhalen.

Negen van de 10 en alle 9 vakscholen hanteren bij de intake methoden om eventuele psychosociale problematiek vast te stellen. Acht aoc's en 7 vakscholen hebben een verlengde intake om leerlingen een juiste opleidingskeuze te laten maken.

Deze drie instrumenten worden alle door 7 aoc's en 6 vakscholen gebruikt.

Bij 5 van de 10 aoc's en 5 van de 9 vakscholen worden preventieve diensten door externe samenwerkingspartners aangeboden.

Een klein deel van de aoc's en vakscholen heeft alternatieve programma's of trajecten voor jongeren die niet plaatsbaar zijn in een opleiding of in de AKA-opleiding. Het betreft 4 van de 19 aoc's en vakscholen samen.

Sommige scholen zetten plusmiddelen in. Bij 5 aoc's en 4 vakscholen worden middelen ingezet op extra begeleiding. Vijf aoc's en 3 vakscholen gebruiken de middelen (ook) voor de versterking van de onderwijs-zorginfrastructuur, en voor de professionalisering van het personeel.

Een sociale-veiligheidsbeleid wordt door 4 van de 10 aoc's en door 2 van de 9 vakscholen gevoerd.

In 2011 rapporteren alle aoc's en 8 van de 9 vakscholen dat zij schoolmaatschappelijk werk aanbieden. In 2011 bedraagt de gemiddelde capaciteit van het smw bij aoc's 1,2 fte en 0,6 fte bij de vakscholen. Het potentiële bereik bij aoc's is 2291 deelnemers per fte smw en bij de vakscholen 3886.

Tijdens het schooljaar 2010/11 had 4,4% van alle deelnemers in een aoc of vakschool een of meer contacten met het smw.

Een sociale-veiligheidsbeleid wordt door 4 van de 10 aoc's en door 2 van de 9 vakscholen gevoerd. Een van de 4 aoc's, maar geen van de vakscholen meldt dat het veiligheidsbeleid van de school afgestemd is op een justitieel netwerk, zoals het justitieel casusoverleg of het Veiligheidshuis.

In 2011 hebben 12 van de 13 aoc's met een mbo-afdeling (92%) die voor het onderzoek zijn aangeschreven een of meer ZAT's. In 2010 hadden 10 van de 13 aoc's een ZAT.

Van alle 12 vakscholen met een mbo-afdeling hebben er 7 een ZAT (58%), 2 meer dan vorig jaar. Vijf vakscholen hebben (nog) geen ZAT.

Het bereik van een ZAT bij de 12 aoc's varieert van 440 tot 1710 deelnemers, gemiddeld 786 per ZAT. Bij de 7 vakscholen varieert het bereik van 90 tot 3950. Dat zijn gemiddeld 1665 deelnemers per ZAT.

In het vragenlijstonderzoek over het ZAT hebben 13 ZAT's van de aoc's en vakscholen gerespondeerd. De meest voorkomende functies van het ZAT die in hoge mate worden vervuld, zijn: de advisering of consultatie van schoolfunctionarissen (door 8 van de 13 ZAT's genoemd), interdisciplinaire probleemanalyse (7) en het afstemmen van (externe) hulpverlening op de onderwijszorg (7).

De acht kerninstellingen in het mbo nemen bij 7 tot alle 13 ZAT's deel. De maatschappelijk werker (12) en de leerplichtambtenaar (10) zijn de vaakst genoemde partners van het ZAT.

Zes van de 10 aoc's en 3 van de 9 vakscholen hebben de samenwerking met externe instellingen vastgelegd en gelegitimeerd in een convenant. Het schriftelijk vastleggen van de inzet van externe partners in het ZAT is ook in 2011 geen regel, maar een uitzondering.

Drie aoc's en 2 vakscholen hebben een ZAT-stuurgroep waarin het management van de deelnemende partnerinstellingen is vertegenwoordigd.

Een meerderheid van de 13 ZAT's vindt dat er in (zeer) hoge mate resultaten worden behaald bij: de verdieping en verbreding in de probleemstelling (10 van de 13), de vermindering van aantal voortijdige schoolverlaters (8), de goede samenwerking tussen school en externe instellingen (7), de doeltreffende aanpak van problemen (7), en het tijdig signaleren van problemen van deelnemers (7).

Vier van de 10 aoc's en 5 van de 9 vakscholen overleggen regelmatig met de gemeente over de inzet van hulpverlening in het mbo. Dat zijn er bij elkaar opgeteld 9 van de 19, oftewel 47% van de 19.

Inleiding

In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is de laatste jaren een sterke impuls gegeven aan intensivering van de begeleiding van deelnemers met speciale onderwijs- en begeleidingsbehoeften en de samenwerking met partners daarin. Aanvankelijk onder invloed van de landelijke aandacht voor de zorgbreedte in het mbo en daarna door het streven om voortijdige uitval zonder startkwalificatie tegen te gaan, hebben ook mbo-instellingen de samenwerking met (jeugd)zorginstellingen gezocht om de kwaliteit van hun onderwijs en begeleiding te verbreden en te versterken. Deze partnerinstellingen van scholen op het gebied van gezondheid, welzijn, zorg, speciaal onderwijs, leerplicht en veiligheid werken in de ZAT's (zorg- en adviesteams) op opleidings- of locatieniveau samen met vertegenwoordigers van de servicecentra en trajectbureaus van de school. De ZAT's zijn zodanig samengesteld, dat multidisciplinaire beoordeling, handelingsadvisering aan de medewerkers van de opleiding en het activeren en afstemmen van hulp en begeleiding aan de studenten adequaat en snel in gang gezet kunnen worden. ZAT's in het mbo kunnen zowel op centraal als op vestigingsniveau actief zijn.

De MBO Raad, de AOC Raad en het Nederlands Jeugdinstituut werken op dit terrein intensief samen, daarbij financieel ondersteund door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Sinds 2004 inventariseert het Nederlands Jeugdinstituut de stand van zaken in het mbo op het gebied van de interne deelnemersbegeleiding en de samenwerking met externe partijen in de zorg voor deelnemers. In dit rapport zijn de resultaten vervaardigd van het onderzoek in 2011.

Opbouw rapport

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 staan we kort stil bij enkele kenmerken van het mbo in Nederland en van de respons. In hoofdstuk 2 gaan we in op het zorgbeleid van de scholen in het mbo. Het schoolmaatschappelijk werk in het mbo heeft de laatste jaren een impuls gekregen en staat in hoofdstuk 3 centraal. In hoofdstuk 4 is het bestuurlijk/ambtelijk overleg tussen schoolbesturen en gemeenten het centrale thema. In hoofdstuk 5 beschrijven we hoe de ZAT's in het mbo zijn georganiseerd, welke functies zij vervullen, hoe zij functioneren en welke resultaten zij volgens respondenten behalen.

In de bijlagen vindt u een toelichting op de betrouwbaarheidsmarges van het enquêteonderzoek (bijlage 1) en een lijst met gebruikte afkortingen (bijlage 2).

In het rapport presenteren we de resultaten voor de roc's en waar mogelijk en zinvol vergelijken we die met resultaten uit voorgaande jaren. Zo maken we voor de roc's de ontwikkeling over de afgelopen jaren inzichtelijk.

De resultaten van het onderzoek onder de aoc's en vakscholen met een mbo-afdeling presenteren we per onderwerp separaat. In de analyse scheiden we roc's van aoc's en vakscholen om het meerjarige beeld voor de roc's zuiver te houden – bij het roc zijn de ontwikkelingen op het gebied van de ZAT's eerder in gang gezet en ook verder gevorderd. Het toevoegen van de resultaten van de aoc's en vakscholen met een mbo-afdeling aan de cijfers van de roc's zou het beeld te veel vertekenen.

1. Kenmerken van het mbo

Alvorens de resultaten van het onderzoek te presenteren, gaan we in dit hoofdstuk in op enkele kenmerken van de instellingen voor middelbaar beroepsonderwijs (mbo) in Nederland in het algemeen en de roc's, aoc's en vakscholen in de respons in het bijzonder.

1.1 Scholen voor mbo in Nederland

Op 1 oktober 2011 telt het mbo 42 regionale opleidingscentra (roc's). Daarnaast zijn er 12 agrarische opleidingscentra (aoc's) en 12 vakscholen op mbo-niveau met meer dan vijftig deelnemers. In het mbo wordt een leerling aangeduid met deelnemer. Als we kijken naar aantallen deelnemers in het mbo dan treden er grote verschillen op tussen deze instellingen. Hierbij gaat het alleen om het mbo; deelnemers uit het vmbo en educatie vallen erbuiten.

Negen van iedere tien deelnemers in het mbo (89%) volgen een opleiding bij een roc. Respectievelijk 6% en 5% is verbonden aan een aoc of vakschool.

De 42 roc's tellen gezamenlijk 460 duizend deelnemers, 5 duizend minder dan in 2010. Het aantal deelnemers varieert over de roc's van 566 tot 26.189. Gemiddeld zijn dat er 10.942.

Bij de twaalf aoc's met een mbo-afdeling varieert het aantal deelnemers van 924 tot 8420. Het gemiddelde bedraagt 2531.

De vakscholen zijn gemiddeld het kleinst met 2132 deelnemers per vestiging.

	deelnemers				instellingen
	totaal	min.	max.	gem.	aantal
roc's	459.551	566	26.189	10.942	42
aoc's	30.376	924	8.420	2.531	12
vakscholen	25.587	93	4.016	2.132	12
totaal	515.514	93	26.189	7.811	66

Tabel 1.1
Aantallen deelne-
mers en instellingen
in het mbo
(peildatum: 1
oktober 2011)
bron: DUO/ILT,
ministerie van OCW

1.2 Kenmerken van de respons

Een derde van de vragenlijsten (32%) is ingevuld door een zorgcoördinator of een functionaris die zich met deelnemersbegeleiding of zorg bezighoudt. Bijna de helft (46%) is hoofd, directeur of manager van de deelnemersbegeleiding, deelnemerszorg of servicecentrum, 14% is staf- of beleidsmedewerker en 8% heeft een andere functie.

1.3 Verantwoording dataverzameling

In deze paragraaf lichten we de werkwijze toe bij de dataverzameling bij de mbo-instellingen. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode oktober 2011 - januari 2012. De verzamelde gegevens hebben betrekking op het schooljaar 2010/2011.

Dataverzameling roc's

De eerste onderzoekspopulatie bestaat uit 49 functionarissen zorg van alle roc's, onder wie 9 functionarissen van 2 roc's met grote vestigingen die in verschillende gemeenten zijn gevestigd en/of die een afzonderlijk zorgbeleid voeren. De functionarissen zijn verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het beleid voor de psychosociale begeleiding van deelnemers. Zij maken doorgaans deel uit van de regionale kenniskring 'zorgstructuren mbo'.

Deze functionarissen hebben de zogeheten hoofdvragenlijst ontvangen. De respons bij de roc's bedraagt na een rappel 44 ingevulde lijsten, een respons van 90%.

Daarnaast zijn er 128 ZAT-voorzitters in het roc met een e-mail aangeschreven. Deze functionarissen hebben een vragenlijst ontvangen met vragen specifiek gericht op de organisatie, functies en resultaten van het ZAT. Na correctie voor verkeerde (e-mail)adressen (8) bedraagt de respons na rappel 41 ingevulde vragenlijsten oftewel 34%.

Dataverzameling aoc's

Er zijn 12 aoc's met meer dan vijftig deelnemers in Nederland. De aoc's hebben nevenvestigingen die ruimtelijk sterk verspreid zijn. Aan 13 instellingen/vestigingen is een vragenlijst verstuurd. Daarop hebben 10 vestigingen positief gereageerd door de ingevulde hoofdvragenlijst terug te sturen, een respons van 77%.

In navolging van het onderzoek bij de roc's is de school gevraagd

naam en adres van de ZAT-voorzitter(s) op te geven. Dat heeft geresulteerd in 29 namen van ZAT-voorzitters van wie er 12 een vragenlijst hebben ingevuld.

Dataverzameling vakscholen

Nederland telt 12 vakscholen met een mbo-afdeling. Er hebben 9 scholen meegewerkt aan het onderzoek, een respons van 75%. Van de daarnaast 6 aangeschreven ZAT's heeft er 1 meegewerkt aan het onderzoek.

	vragenlijsten verstuurd	vragenlijsten onbestelbaar	(gecorrigeer- de) respons	2011 respons na correctie	2010 respons na correctie
	abs.	abs.	abs.	%	%
roc's	49	0	44	90	89
aoc's	13	0	10	77	85
vakscholen	12	0	9	75	58

Tabel 1.2
Responsgegevens
onderzoek bij mbo,
2011 en 2010

Bij elkaar hebben 63 van de 74 aangeschreven mbo-instellingen (85%) de hoofdvragenlijst ingevuld geretourneerd. Daarnaast hebben 41 van de 154 ZAT-voorzitters gerepsondeerd (34%).

2. Zorg in en om de school

In dit hoofdstuk staat de structuur van de studentenbegeleiding en deelnemerszorg in en om de mbo-school centraal. We staan stil bij zorgfuncties in het mbo, zoals die van de zorgcoördinator, de taakdocent zorg en het interne zorgteam, het aanbod van enkele specifieke voorzieningen voor deelnemerszorg, doorgaande zorglijnen tussen voortgezet onderwijs en mbo, de inzet van preventieve diensten door externe instellingen, specifieke programma's en voorzieningen voor instromers en risicojongeren, en de samenhang tussen de deelnemerszorg enerzijds en sociale veiligheid in en om de school anderzijds.

Het beleidskader waarin de zorg in en om de school wordt aangeboden, is op 68% voor de hele of delen van de instelling in een beleidsplan vastgelegd. Bij een kwart (23%) wordt hieraan gewerkt, 2% heeft geen beleidsdocument en werkt er ook niet aan, en 7% van de respondenten weet het niet.

2.1 Zorgfuncties

Zorgcoördinatoren en taakdocenten zorg vervullen een belangrijke functie in de deelnemerszorg van het mbo. De zorgcoördinator is als deskundige het aanspreekpunt voor de inhoud, de kwaliteit en de organisatie van de zorgstructuur binnen de school.

De taakdocent zorg heeft een specifieke deskundigheid op het gebied van de psychosociale begeleiding. In deze hoedanigheid ondersteunt hij/zij de loopbaanbegeleiders in de uitvoering van de mentor-coachingtaak. De taakdocent zorg vormt tevens de brug naar aanvullende en intensievere begeleiding.

In 2011 noteert 93% van de roc's dat zij een of meer zorgcoördinatoren in dienst hebben. De resterende 7% heeft geen zorgcoördinator.

In 2010 beschikte 95% over een zorgcoördinator en in 2009 was dat 89%.

Acht van iedere tien roc's (79%) hebben de taken en bevoegdheden van de zorgcoördinator geheel (43%) of gedeeltelijk (36%) schriftelijk vastgelegd. Negen procent heeft dat niet gedaan en 5% weet het niet. Het jaar ervoor waren de taken en bevoegdheden geheel of gedeeltelijk vastgelegd bij 84% van de roc's en in 2009 bij 76%.

Bij 84% van de roc's zijn taakdocenten zorg in dienst of medewerkers met een soortgelijke functie of taak. Dat was bij 80% het geval in 2010 en bij 66% in 2009. De overige roc's (16%) hebben deze functie niet.

Taken en bevoegdheden voor de taakdocent zijn bij 27% van de roc's geheel en bij 52% deels vastgelegd, opgeteld 79%. Voor 2010 en 2009 bedragen de respectieve cijfers 72% en 59%.

	aanwezig	waarvan taken en bevoegdheden uitgewerkt				niet aanwezig	onbekend
		geheel	deels	niet	onbekend		
zorgcoördinator	93	43	36	9	5	7	0
taakdocent zorg	84	27	52	5	0	16	0

Tabel 2.1
Vervulling taak/
functie zorgcoördi-
nator en taakdocent
zorg bij roc's (in
procenten, n=44)

Waar de benaming 'taakdocent zorg' (naar analogie van de definitie 'taakdocent zorg' van het Nederlands Jeugdinstituut) in sommige roc's niet wordt gehanteerd maar de taak wel wordt vervuld, wordt dit gedaan door: de coördinerend loopbaanbegeleider, medewerker servicebureau, regisseur deelnemersbegeleiding, steunpunt begeleider studie & handicap, begeleider studentenzorgteam, cursistadviseur, teamdeskundige, zorgbegeleider, zorgadviseur, studieloopbaanbegeleider of trajectbegeleider/studieloopbaanbegeleider.

Alle roc's hebben mentoren, studieloopbaanbegeleiders of coaches in dienst. Twee derde (68%) heeft voor deze functionarissen de taken

omschreven en vastgelegd. Bij 23% is dat gedeeltelijk gedaan. Voor 2010 bedragen de respectieve percentages 62% en 38%, voor 2009 54% en 39%.

Aoc's en vakscholen

Alle 10 aoc's en alle 9 vakscholen hebben evenals in 2010 een of meer zorgcoördinatoren of personeel met een soortgelijke functie in dienst.

Bij 8 van de 10 aoc's (8 van de 11 in 2010) zijn taakdocenten zorg in dienst. Bij de vakscholen zijn dat er 7 van de 9 (4 van de 7 in 2010). De resterende 2 aoc's en 2 vakscholen hebben geen personeel met deze taak of functie.

Vier van de 10 aoc's en 5 van de 9 vakscholen hebben de taken van mentoren, studieloopbaanbegeleiders en coaches geheel beschreven. Vier aoc's en 4 vakscholen hebben dat gedeeltelijk gedaan. Twee aoc's hebben (nog) geen beschrijving gemaakt.

2.2 Het interne zorgteam

Het interne zorgteam in het mbo bestaat doorgaans uit specialisten die aanvullende begeleiding en zorg bieden daar waar de basisbegeleiding haar grenzen bereikt heeft. Het gaat daarbij om deskundigen uit de eigen school, veelal aangevuld met het schoolmaatschappelijk werk, GGD en afdeling leerplichtzaken/RMC. Vaak is het interne zorgteam verbonden aan het servicecentrum. Het interne zorgteam kan meer specialistische kennis inzetten en de zorg verbreden door de inzet van de GGD, het schoolmaatschappelijk werk of leerplichtzaken. Wanneer vanuit het interne zorgteam onvoldoende hulp geboden kan worden of wanneer sprake is van meervoudige of complexe problemen, die vragen om een brede interdisciplinaire wegging en die nopen tot afstemming tussen zorgpartners, kan het ZAT ingeschakeld worden.

Enkele belangrijke functies van het interne zorgteam zijn: consultatie en advies aan de (loopbaan)begeleider/taakdocent zorg, interdisciplinaire vraagverheldering en probleemtaxatie, interdisciplinaire bespreking van ingebrachte casussen, en activeren van hulp aan deelnemers door schoolmaatschappelijk werk, specialisten van de opleiding of vestiging of door RMC/leerplichtzaken.

De meeste scholen (91%) beschikken over een of meer interne zorgteams, 9% niet. Vorig jaar had 85% een of meer interne zorgteams. Het aantal interne zorgteams op een roc kan variëren van 1 tot 15. Gemiddeld zijn dat er 5,4 per school. Een kwart heeft er 1, nog een kwart heeft er 2 tot 4.

Aoc's en vakscholen

Interne zorgteams zijn bij een meerderheid van de aoc's (9 van de 10 tegen 9 van de 11 in 2010) en vakscholen (8 van de 9 tegen 5 van de 7 in 2010) actief.

2.3 Voorzieningen voor deelnemerszorg

In deze en de volgende paragrafen brengen we het aanbod van programma's of voorzieningen voor de begeleiding van deelnemers met leer- en studiekeuzeproblemen, gedrags- en ontwikkelingsproblemen, emotionele en sociale problemen bij scholen in het mbo in kaart.

In het onderzoek is geïnterviewd welke voorzieningen of programma's door scholen worden aangeboden. Het betreft een breed aanbod dat zich richt op psychosociale, medische en financiële problemen.

Een grote groep scholen (84% tot 93%) biedt programma's aan die te maken hebben met de versterking van het zelfvertrouwen, vergroting van de sociale vaardigheid en de vergroting van de assertiviteit. Andere programma's gericht op empowerment, aanpak van verslaving en schuldenproblematiek worden door 21% tot 52% van de scholen aangeboden.

Ten opzichte van 2009 zien we dat alleen het aanbod van programma's gericht op de versterking van het zelfvertrouwen significant is toegenomen.

	2011	2010	2009
versterking zelfvertrouwen	*93	-	73
sociale-vaardigheidstraining	86	-	83
vergroting assertiviteit	84	-	71
empowerment	52	-	-
ondersteuning gezond gedrag	39	33	37
aanpak verslaving	30	-	-
verbetering effectieve communicatie	30	-	-
aanpak loverboyproblematiek	21	31	27
aanpak schulden	21	26	24
ander onderwerp	27	-	-
n	44	39	41

Tabel 2.2
**Aanbod voor-
zieningen voor
deelnemerszorg
door roc, 2009-2011**
(meer antwoorden
mogelijk, in
procenten)

(*) significant
verschil ($p < 0.05$)
t.o.v. 2009
(-) niet in vragenlijst
opgenomen

Aoc's en vakscholen

Alle aoc's en vakscholen bieden minimaal een specifiek programma aan dat zich richt op psychosociale, medische of financiële problemen van deelnemers. Het aantal scholen dat zulke programma's aanbiedt, is hieronder per afzonderlijk programma aangegeven:

- › versterking zelfvertrouwen (10);
- › sociale-vaardigheidstraining (10);
- › vergroting assertiviteit (9);
- › verbetering effectieve communicatie (6);
- › ondersteuning gezond gedrag (4);
- › empowerment (3);
- › aanpak loverboyproblematiek (3);
- › aanpak verslaving (2);
- › aanpak schulden (1).

2.4 Doorgaande zorglijnen vo-mbo

De meeste leerlingen maken een goede overstap van het voortgezet onderwijs naar het middelbaar beroepsonderwijs. Voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften vormt deze overstap vaak een extra risico. Naast een doorgaande leerlijn hebben zij ook een doorgaande zorglijn nodig.

De overdracht van zorginformatie van de ene (vo-)school naar de andere (mbo-)school is een belangrijk onderdeel in een goed verloop van het proces van de doorgaande zorglijn.

In 2011 meldt 93% van de roc's dat er over risico- en zorgleerlingen afspraken zijn over de aansluiting met vmbo-scholen uit de regio.

Dat is een hoger percentage dan in voorgaande jaren. Voor 2010 en 2009 was dat respectievelijk 82% en 76%.

De resterende 7% heeft in 2011 (nog) geen afspraken gemaakt.

Alle scholen geven aan dat zij zich inspannen om de overdracht van risico- en zorgleerlingen uit het voortgezet onderwijs naar de eigen instelling te verbeteren.

De kwaliteit van de informatieoverdracht uitgedrukt in een rapportcijfer is de laatste jaren niet veranderd. Dit bedraagt het gemiddelde rapportcijfer 6,6. Het rapportcijfer varieert tussen 5 en 8. De meest gegeven cijfers zijn een 7 (53%) en een 6 (33%).

In 2010 en 2009 werd de kwaliteit met respectievelijk 6,7 en 6,6 beoordeeld.

Programma's en acties bij instroom

Alle roc's hebben een tot drie instrumenten die zij kunnen inzetten bij de instroom van deelnemers. Het gaat in het bijzonder om een verlengde intake om deelnemers de juiste opleidingskeuze te laten maken, het achterhalen van mogelijke psychosociale problematiek bij de start van de opleiding, en het achterhalen van leerachterstanden bij de start. Waar nodig kunnen de scholen ondersteunende programma's inzetten. De inzet van deze instrumenten gebeurt bij een meerderheid van de roc's schoolbreed maar het komt ook decentraal voor. Op 84% van de roc's worden alle drie instrumenten gebruikt. In 2010 beschikte 87% over alle drie instrumenten.

De informatie die uit de intake van deelnemers wordt verkregen, wordt door 86% van de roc's ook verwerkt in een begeleidingsplan. Dit gebeurt ook in 2011 overwegend op het niveau van de opleiding of vestiging (52%).

	2011			2010			2009			2008		
	roc-breed	bij onderdelen roc	geen	roc-breed	bij onderdelen roc	geen	roc-breed	bij onderdelen roc	geen	roc-breed	bij onderdelen roc	geen
verlengde intake om juiste opleidingskeuze te kunnen maken	61	34	5	74	21	5	63	29	7	-	-	-
psychosociale problematiek achterhalen bij de start	61	39	0	67	26	5	54	46	0	44	51	5
leerachterstanden achterhalen bij de start	*55	34	11	56	39	5	51	46	2	24	63	7
informatie uit de intake verwerken in een begeleidingsplan	34	52	14	26	67	8	-	-	-	-	-	-
n	44			39			41			41		

Aoc's en vakscholen

De helft van de 10 aoc's en 5 van de 9 vakscholen hebben een beleidskader waarin de zorg in en om de school voor de hele of delen van de instelling is omschreven.

In 2011 rapporteren 8 van de 10 aoc's en 2 van de 9 vakscholen dat zij met scholen voor voortgezet onderwijs afspraken hebben gemaakt over de overdracht van risico- en zorgdeelnemers. In 2010 meldden 9 van de 11 aoc's, maar geen van de vakscholen dat zij afspraken hadden gemaakt.

Alle aoc's en 8 van de 9 vakscholen spannen zich in om de overdracht van risico- en zorgleerlingen uit het voortgezet onderwijs naar de eigen instelling te verbeteren.

Zeven van de 10 aoc's en 6 van de 9 vakscholen maken bij de intake gebruik van instrumenten om leerachterstanden bij deelnemers te achterhalen.

Negen van de 10 en alle 9 vakscholen hanteren bij de intake methoden om eventuele psychosociale problematiek vast te stellen.

Acht aoc's en 7 vakscholen hebben een verlengde intake om leerlingen een juiste opleidingskeuze te laten maken.

Deze drie instrumenten worden alle door 7 aoc's en 6 vakscholen gebruikt.

De verkregen informatie uit de intake wordt door 9 aoc's en alle vakscholen aangewend om in begeleidingsplannen voor deelnemers te verwerken.

Tabel 2.3

Programma's en acties bij instroom, 2008-2011 (in procenten)

(-) niet opgenomen in vragenlijst
 (*) significant verschil ($p < 0.05$)
 t.o.v. 2008

	aoc's		vakscholen	
	2011	2010	2011	2010
psychosociale problematiek achterhalen bij de start	9	10	9	6
informatie uit de intake verwerken in een begeleidingsplan	9	9	9	3
leerachterstanden achterhalen bij start	7	11	6	4
verlengde intake om juiste opleidingskeuze te kunnen maken	8	10	7	3
n	10	11	9	7

Tabel 2.4
Programma's en acties bij instroom bij aoc's en vakscholen, 2010-2011 (in aantallen, meer antwoorden mogelijk)*
 (*) vanwege kleine aantallen geen significante verschillen (p>0.05) t.o.v. 2010

2.5 Inzet van preventieve diensten

Op bijna alle scholen in het mbo (95%) bieden de samenwerkingspartners preventieve diensten voor studenten aan. Het gaat daarbij onder andere om het ggz-spreekuur, RMC/leerplichtzaken in de school, verzuimbegeleiding door de GGD, het spreekuur van de schuldhulpverlening en de ambulante begeleiding door het speciaal onderwijs¹. Op enkele scholen (5%) ontbreekt het aanbod van deze diensten (nog). In 2010 boden de samenwerkingspartners op 85% van de scholen preventieve diensten aan.

De vier meest genoemde aanbieders zijn: RMC/leerplichtzaken (100%), de (jeugd)gezondheidszorg (63%), (jeugd-)ggz (45%), en de verslavingszorg (45%).

Andere, instellingen die minder vaak worden genoemd, zijn: schuldhulpverlening (33%), MEE (24%), en REC clusters 3 en 4 (11%). Ten opzichte van 2010 meten we geen significante verschillen.

¹ In de vraagstelling hebben we het schoolmaatschappelijk werk buiten beschouwing gelaten, omdat dit onder de verantwoordelijkheid van het mbo valt.

Aoc's en vakscholen

Bij 5 van de 10 aoc's en 5 van de 9 vakscholen worden preventieve diensten door externe samenwerkingspartners aangeboden. In 2010 gebeurde dit bij 7 van de 11 aoc's en 2 van de 7 vakscholen.

De aanbieders op de 10 aoc's en vakscholen bestaan uit:

- › RMC/leerplichtzaken (9);
- › gezondheidszorg (5);
- › ggz (5)
- › REC clusters 3 en 4 (4);
- › verslavingszorg (3);
- › MEE (2);
- › schuldhulpverlening (0).

2.6 Voorzieningen voor overbelaste jongeren

Er bestaan verschillende voorzieningen voor overbelaste jongeren die niet of moeilijk plaatsbaar zijn in hun opleiding en die tijdelijk of voor langere tijd extra begeleiding nodig hebben. Een van deze voorzieningen bestaat uit de brede AKA-opleidingen met intensieve begeleiding en/of speciale zorg die door 95% van de roc's wordt aangeboden (cijfer voor 2010).

Daarnaast bieden mbo-instellingen, onder verschillende noemers zoals plusvoorziening of rebound, alternatieve programma's of trajecten aan voor jongeren die niet plaatsbaar zijn in een opleiding of in de AKA-opleiding. Driekwart van de roc's (75%) biedt een of meer van dit type programma's of trajecten aan.

Tweederde heeft onderwijs(zorg)arrangementen waarin jongeren tijdelijk een apart traject volgen, buiten de basisgroep, en gericht op terugkeer in een opleiding. De helft van de roc's biedt (daarnaast) programma's met een open uitkomst aan die het studenten mogelijk maakt zich te oriënteren op of te schakelen naar onderwijs of arbeid. Andere programma's of trajecten worden minder vaak genoemd.

	ja	nee
onderwijs(zorg)arrangement waarin jongeren tijdelijk een apart traject volgen, buiten de basisgroep, gericht op terugkeer in een opleiding	67	17
(traject)klassen: klassen waarin overbelaste jongeren een deel van hun tijd een specifiek programma volgen, maar tegelijkertijd ook nog (gedeeltelijk) deelnemen aan het reguliere curriculum in de reguliere klas	41	48
programma met de intentie om door te stromen naar de arbeidsmarkt binnen de school	21	50
programma met de intentie om door te stromen naar de arbeidsmarkt buiten de school	17	52
programma met open uitkomst (oriëntatie/schakeling naar school/arbeid) binnen de school	50	31
programma met open uitkomst (oriëntatie en schakeling naar school of arbeid) buiten de school	41	38

Tabel 2.5
Aanbod van programma's/trajecten voor overbelaste jongeren, schooljaar 2010/11 (in procenten)

Sinds 2009 kunnen scholen een beroep doen op landelijke middelen om plusvoorzieningen voor overbelaste jongeren te ontwikkelen. De middelen worden door roc's niet alleen ingezet op extra begeleiding, waarbij de student volledig de reguliere opleiding volgt en tegelijkertijd intensieve hulp ontvangt (75%), maar ook op de versterking van de onderwijs-zorginfrastructuur (71%). Het professionaliseren van het personeel gebeurt in dit kader op 61% van de roc's.

Uit de vragenlijst die bij 41 ZAT's is afgenomen, blijkt dat 81% van de ZAT's bij het roc deelnemers naar plus- of reboundvoorzieningen doorverwijst.

Driekwart van deze ZAT's (73%) heeft ook afspraken met (een deel van) deze voorzieningen gemaakt.

Aoc's en vakscholen

Een klein deel van de aoc's en vakscholen heeft alternatieve programma's of trajecten voor jongeren die niet plaatsbaar zijn in een opleiding of in de AKA-opleiding. Het betreft 4 van de 19 aoc's en vakscholen samen.

Sommige scholen zetten plusmiddelen in. Bij 5 aoc's en 4 vakscholen worden middelen ingezet op extra begeleiding. Vijf aoc's en 3 vakscholen gebruiken de middelen (ook) voor de versterking van de onderwijs-zorginfrastructuur, en voor de professionalisering van het personeel.

2.7 Samenhang deelnemerszorg en sociale veiligheid

Evenals in 2010 heeft 46% van de roc's een uitgewerkt sociale-veiligheidsbeleid, terwijl 39% nog bezig is met de uitwerking ervan (41% in 2010). Veertien procent heeft geen beleid op dit gebied. Achttien van de twintig roc's met een uitgewerkt sociale-veiligheidsbeleid (90%) zijn van oordeel dat er afstemming is tussen hun sociale-veiligheidsbeleid en de deelnemerszorg. Het jaar ervoor waren negen van de achttien roc's (50%) dit oordeel toegedaan.

Drie van iedere tien scholen (29%) hebben bij de uitvoering van de deelnemerszorg en het sociale-veiligheidsbeleid afstemming met een justitieel netwerk zoals het justitieel casuoverleg of het Veiligheidshuis. Meer dan de helft (59%) stemt niet met een justitieel netwerk af, maar 23% is met de voorbereiding bezig. Elf procent weet het niet.

In 2010 en 2009 werd dat door respectievelijk 41% en 39% gemeld, maar de verschillen met voorgaande jaren zijn vanwege de kleine responsaantallen niet significant.

Aoc's en vakscholen

Een sociale-veiligheidsbeleid wordt door 4 van de 10 aoc's en door 2 van de 9 vakscholen gevoerd. Voor 2010 zijn de respectieve aantallen: 5 van de 11 en 0 van de 7.

Twee van de 4 aoc's en beide vakscholen melden dat er afstemming is tussen het sociale-veiligheidsbeleid en de deelnemerszorg. Beide aoc's en 1 vakschool zijn tevreden met de onderlinge afstemming.

Een van de 4 aoc's, maar geen van de vakscholen meldt dat het veiligheidsbeleid van de school afgestemd is op een justitieel netwerk, zoals het justitieel casus-overleg of het Veiligheidshuis.

3. Schoolmaatschappelijk werk

Het schoolmaatschappelijk werk (smw) is sinds 2010 een basisvoorziening in mbo-scholen en scholen ontvangen daarvoor overheidssubsidie. Alle roc's bieden in 2011 smw aan, maar niet altijd onder deze naam. In 2010 was ook op alle scholen het smw als basisvoorziening geregeld, in 2008 was dat nog 73%.

De invulling van het smw gebeurt de laatste jaren op redelijk constante wijze. Het smw op alle roc's voert gesprekken met deelnemers (directe hulpverlening) en adviseert docenten. Daarnaast begeleidt of verwijst het smw deelnemers naar geïndiceerde zorg en neemt het deel aan het ZAT. Deelname aan het interne zorgteam vindt op 86% van de scholen plaats.

Het smw vervult op 42% van de scholen ook andere taken, zoals het verzorgen van trainingen (bijvoorbeeld voor faalangstreductie of empowerment), counseling en het voorlichten van ouders.

	2011	2010	2009
gesprekken met deelnemers	100	100	100
advies/consultatie aan docenten	100	92	94
toeleiding naar geïndiceerde zorg	93	92	88
deelname aan ZAT	93	89	88
deelname aan interne zorgteam	86	83	72
andere taken	42	39	22
n	43	36	32

Tabel 3.1
Invulling van het smw, 2009-2011 (in procenten, meer antwoorden mogelijk)*

(*) geen significante verschillen ($p > 0.05$) t.o.v. 2009

3.1 Capaciteit en potentieel bereik smw

Van 38 roc's zijn cijfers over de personeelscapaciteit voor smw ontvangen. De gezamenlijke capaciteit bedraagt in totaal 165,9 fte, variërend van 0,2 tot 15,3 fte.

De gemiddelde capaciteit voor smw is in twee jaar meer dan

verdubbeld: van 1,7 fte in 2008 naar 4,4 fte in 2011. In de vier grote steden bedraagt de gemiddelde capaciteit 8,1 fte, bij de scholen daarbuiten 3,5 fte.

	G4-gemeenten		overig Nederland		totaal Nederland	
	2011	2008	2011	2008	2011	2008
capaciteit smw (in fte)	56,4	29,5	109,5	19,1	165,9	48,6
gemiddelde capaciteit smw (in fte)	8,1	5,9	3,5	0,8	4,4	1,7
aantal deelnemers per fte smw	1413	3548	3226	11.294	2610	6592
aantal scholen in respons	7	5	31	24	38	29

Tabel 3.2
Capaciteit en bereik smw bij roc's naar regio's, 2008 en 2011

Het potentiële bereik van het smw, dat is het aantal deelnemers per fte smw, is door de uitbreiding van de personeelscapaciteit de laatste jaren groter geworden – er zijn meer maatschappelijk werkers aangesteld. In 2011 is landelijk 1 fte smw beschikbaar voor 2610 deelnemers tegen 2951 in 2010, 4882 in 2009 en 6592 deelnemers in 2008. In de G4-gemeenten is het potentiële bereik van het smw bij de roc's gemiddeld 1413 tegen 3226 deelnemers in de rest van Nederland (in 2010: 1778 tegen 3696).

3.2 Dienstverband en uitvoering

Meer dan de helft van de schoolmaatschappelijk werkers (54%) is evenals vorig jaar (56%) rechtspositioneel bij de school zelf aangesteld. Ook meer dan de helft (54%) is (ook) bij het algemeen maatschappelijk werk in dienst. Deze twee percentages tellen op tot meer dan 100%. Dat komt doordat op 23% van de scholen alle of een deel van de maatschappelijk werkers bij de school én het maatschappelijk werk zijn aangesteld.

Bij 7% is de schoolmaatschappelijk werker in dienst van bureau jeugdzorg, bij 7% bij MEE en bij 30% bij een andere instelling die maatschappelijk werk verzorgt.

Uitvoering van schoolmaatschappelijk werk

De inhoudelijke aansturing van het schoolmaatschappelijk werk is op een ruime meerderheid van de scholen (86%) een zaak van de school zelf. Bij 37% vindt de aansturing plaats vanuit het algemeen maatschappelijk werk. Hierbij doet zich eveneens een overlap voor: op 30% van de scholen stuurt zowel de school als het amw het schoolmaatschappelijk werk aan.

Deze percentages wijken niet significant af van die voor 2010.

3.3 Contacten en hulpvragen

Scholen voor mbo dienen met ingang van het schooljaar 2009/2010 een registratie bij te houden van hoeveel deelnemers hulp of advies zoeken bij het smw dan wel door het smw zijn benaderd, hoeveel contacten er zijn geweest, om welke hulpvraag of -vragen van de deelnemers het gaat en welke vorm van hulp of advies door het smw is verzorgd.

In de vragenlijst konden roc's aangeven hoeveel individuele deelnemers contact met het smw hebben gehad in het schooljaar 2010/2011 en hoeveel contacten het betrof.

De verstrekte gegevens hebben betrekking op het schooljaar 2010/11, in dit rapport aangeduid met 2011.

Van de 44 roc's met smw hebben er 36 vragen over de registratie geheel of gedeeltelijk beantwoord. Deze roc's rapporteren bij elkaar 23.296 individuele deelnemers die in 2011 (schooljaar 2010/11) een beroep op het smw hebben gedaan. Het aantal deelnemers dat contact heeft gehad, varieert over de 36 roc's van 10 tot 2316.

Gemiddeld heeft 6,0% van de totale deelnemerspopulatie van de roc's contact met het smw gehad. In 2010 was dat eveneens 6,0% en in 2009 2,6%.

Het smw heeft met de ruim 23 duizend deelnemers 81.585 keer contact gehad. Dit aantal varieert over de roc's van 60 tot 9973 keer. Gemiddeld heeft het smw 3,5 keer met een deelnemer contact.

In 2010 hadden deelnemers gemiddeld 2,5 keer contact met het smw.

Hulpvragen

Voor de specificatie van hulpvragen hebben 33 roc's gegevens uit hun smw-registratie beschikbaar gesteld². Er zijn bij de bepaling van de aard van de hulpvraag of hulpvragen zeven hoofdcategorieën onderscheiden. Het gaat daarbij om vragen die te maken hebben met gedragsproblematiek, lichamelijke gezondheidsproblematiek, geestelijke gezondheidsproblematiek, leef- en gezinsomstandigheden, het functioneren op school, sociale netwerken, vrijetijdsbesteding en ingrijpende gebeurtenissen. Met uitzondering van de laatste categorie zijn de hoofdcategorieën elk weer onderverdeeld naar subcategorieën die de aard van de hulpvraag meer in detail beschrijven (zie tabel 3.3).

² De dataverzameling is een zelf-rapportage van de scholen; de onderzoekers hadden niet de taak een check uit te voeren op juistheid en nauwkeurigheid van de gegevens.

In veel gevallen is er sprake van meervoudige problematiek, maar dit is op basis van de verstrekte data niet nauwgezet te kwantificeren. De verstrekte gegevens zijn namelijk geaggregeerde cijfers op schoolniveau en geen gegevens op individueel niveau. De 33 roc's hebben bij elkaar 58.414 hulpvragen genoteerd. Dat zijn er 2,6 per deelnemer. In 2010 noteerden zij gemiddeld 1,8 hulpvragen.

Een kwart van de hulpvragen (25%) die het smw bereiken, heeft betrekking op het functioneren op school van de deelnemer. Achterblijvende prestaties, motivatieproblemen en problematisch verzuim zijn de meest voorkomende problemen van deze deelnemers. Dit percentage is nagenoeg ongewijzigd ten opzichte van 2010. Hulpvragen van deze aard komen bij 65% van de deelnemers die bij het smw aankloppen voor, 22 procentpunten hoger dan in 2010.

Evenals in 2010 gaat 23% van de hulpvragen over de leef- en/of gezinsomstandigheden van de deelnemer. De vragen gaan in het bijzonder over problemen tussen de ouders, financiële problemen van de deelnemer en opvoedingsproblemen. Deze hulpvragen hebben betrekking op 59% van de deelnemers, 18 procentpunten hoger dan in 2010).

Een vijfde van de hulpvragen (20%) heeft betrekking op een vorm van gedragsproblematiek, met name binnen de school en/of zich uitend in internaliserend gedrag. Vorig jaar was dat 17%.

De helft van de deelnemers (52%) in 2011 tegen 31% in 2010 heeft te maken met gedragsproblemen.

Minder dan 10% van de vragen heeft betrekking op lichamelijke of geestelijke gezondheidsproblemen, problemen binnen het sociale netwerk van de deelnemer en ingrijpende gebeurtenissen.

	* % van hulpvragen		** % van deelnemers		*** n	
	2011	2010	2011	2010	2011	2010
1. gedragsproblematiek	20,3	17,7	52,3	31,2	29	25
a. internaliserend (naar binnen gericht, stil, teruggetrokken)	6,3	5,5	16,2	9,7	28	25
b. externaliserend (naar buiten gericht, expressief, agressief)	3,4	3,2	8,8	5,7	29	25
c. binnen de school	8,0	6,1	20,4	10,7	28	25
d. buiten de school	2,7	2,9	6,8	5,1	24	22
2. lichamelijke gezondheidsproblematiek	8,9	11,7	23,0	20,5	28	24
a. ziekte/handicap	2,7	4,5	6,8	8,0	28	24
b. verslaving	1,0	1,1	2,5	1,9	28	25
c. zwangerschap	0,9	0,6	2,4	1,0	27	21
d. psychosomatische klachten	3,0	4,1	7,7	7,2	28	27
e. anders	1,4	1,4	3,5	2,4	23	19
3. geestelijke gezondheidsproblematiek	9,5	10,0	24,4	17,6	30	25
a. depressie, suïcidale klachten, angsten, fobieën, eetstoornissen	4,9	5,9	12,6	10,5	30	25
b. anders	4,6	4,1	11,7	7,1	26	20
4. leef- en gezinsomstandigheden	23,1	23,3	59,4	41,0	31	26
a. financiële problemen deelnemer	5,2	4,1	13,5	7,3	31	26
b. financiële problemen gezin	2,3	2,7	5,9	4,8	27	23
c. huisvestingsproblemen	3,2	2,0	8,2	3,6	31	26
d. problemen tussen ouders	3,3	4,2	8,5	7,4	29	26
e. opvoedingsproblemen	3,1	3,5	8,1	6,2	27	25
f. verwaarlozing	0,8	0,8	2,1	1,4	26	22
g. mishandeling / seksueel misbruik	1,2	3,1	3,1	5,4	31	25
h. anders	3,9	2,8	10,0	5,0	28	21

5. functioneren op school	25,4	24,4	65,2	42,9	29	27
a. problematisch verzuim	6,5	6,7	16,8	11,8	29	26
b. motivatieproblemen	6,7	5,9	17,2	10,4	29	27
c. achterblijvende prestaties	6,9	5,4	17,7	9,4	27	24
d. schoolfactoren (kwaliteit begeleiding, wisseling docenten)	2,7	1,2	6,9	2,2	23	24
e. anders	2,6	5,2	6,7	9,1	23	19
6. sociaal netwerk en vrije tijd	8,7	8,2	22,3	14,4	28	23
a. negatieve vrienden	1,1	1,2	2,5	2,1	27	21
b. overlast gevend	1,0	0,9	6,7	1,5	21	21
c. geïsoleerd, teruggetrokken	2,6	2,0	8,6	3,4	28	23
d. relatieproblemen met leeftijdsgenoten, medeleerlingen	3,4	2,8	1,7	5,0	26	23
e. anders	0,7	1,3	2,8	2,3	16	18
7. ingrijpende gebeurtenis	4,1	4,7	10,5	8,4	30	27

Verleende hulp

Van de 36 roc's kunnen er 27 aangeven welke hulp zij hebben verleend.

Twee vijfde van de deelnemers (44%; 45% in 2010) die met het smw op een van deze 27 roc's contact heeft gehad, is advies verstrekt of heeft een vorm van ambulante hulp gekregen. Bij 35% (36% in 2010) van de deelnemers heeft het smw (ook) advies aan de mentor of docent uitgebracht. In 28% van de gevallen (15% in 2010) is de deelnemer naar vervolghulp geleid, al dan niet bij een externe instelling. Vier procent (3% in 2010) heeft een ander traject doorlopen.

De percentages tellen op tot meer dan 100%, omdat het smw tegelijkertijd deelnemers naar vervolghulp kan leiden en docenten een advies kan geven.

Volgens scholen waarderen deelnemers hulp en advies van het smw met een gemiddeld rapportcijfer 7,5, docenten met een 7,5. In 2010 bedragen de respectieve cijfers 7,3 en 7,5.

Tabel 3.3
Aard van hulpvragen smw roc's 2010-2011*

(*) de percentages in de kolom '% van hulpvragen' tellen op tot 100%. De percentageerbasis is het totaal van het aantal hulpvragen. De percentages in de kolom '% van individuele deelnemers' tellen op tot meer dan 100%, percentageerbasis is het totaal van het aantal individuele deelnemers die met smw contact hebben gehad.

Aoc's en vakscholen

In 2011 rapporteren alle aoc's en 8 van de 9 vakscholen dat zij schoolmaatschappelijk werk aanbieden. In 2010 gold dat voor 10 van de 11 aoc's en 5 van de 10 vakscholen.

In 2011 is de capaciteit van het smw bij aoc's en vakscholen nagenoeg onveranderd. In 2010 hadden 8 aoc's een gemiddelde capaciteit van 1,3 fte, in 2011 is de gemiddelde formatie 1,2 fte bij eveneens 8 aoc's.

Bij de vakscholen lijkt de capaciteit ook in een jaar tijd iets te zijn gekrompen, van 0,8 fte (n=5) naar 0,6 fte (n=8) in 2011.

Het potentiële bereik bij aoc's en vakscholen tezamen kromp in 2011, doordat de capaciteit werd verkleind: het aantal deelnemers per fte smw nam toe van 2395 naar 2830 leerlingen. Bij de aoc's nam het aantal deelnemers per fte toe van 1998 naar 2291 deelnemers en bij de vakscholen van 3429 naar 3886.

De invulling van het smw bij de 18 aoc's en vakscholen bestaat uit gesprekken met deelnemers (100%), toeleiding naar geïndiceerde zorg (94%), advies en consultatie aan docenten (89%), deelname aan het interne zorgteam (89%), en deelname aan het ZAT (83%).

De helft van de schoolmaatschappelijk werkers (50%) is bij het algemeen maatschappelijk werk in dienst, 56% (ook) bij de school zelf en 17% bij bureau jeugdzorg.

De inhoudelijke aansturing van het schoolmaatschappelijk werk is op 94% van de scholen een zaak van de school zelf en bij 33% een zaak van het algemeen maatschappelijk werk.

Vijftien scholen (8 aoc's en 7 vakscholen) hebben gegevens uit hun smw-registratie voor analyse beschikbaar gesteld.

Het smw van de 15 scholen samen heeft 7669 contacten met 1821 deelnemers gehad in het schooljaar 2010/11.

Het aantal deelnemers dat contact heeft gehad, varieert over de 15 aoc's en vakscholen van 7 tot 500.

Er zijn gemiddeld 4,2 contacten per individuele deelnemer. In het voorgaande schooljaar waren dat 2,8 contacten per deelnemer.

Tijdens het schooljaar 2010/11 had 4,4% van alle deelnemers een of meer contacten met het smw, in 2009/10 was dat 5,2%.

De top drie van categorieën hulpvragen luidt als volgt (in percentages van alle hulpvragen):

- › gedragsproblematiek (29% tegen 33% in 2010);
- › functioneren op school (waaronder verzuim en motivatieproblemen: 21% tegen 26% in 2010);
- › leef- en gezinsomstandigheden (waaronder huisvesting, financiën en problemen ouders: 16% in 2011 en 2010).

Bij 75% van de deelnemers heeft het smw advies uitgebracht aan de mentor en/of docenten, bij 25% heeft het contact (ook) geleid tot ondersteuning of ambulante begeleiding van de deelnemer, en bij 21% is de deelnemer (ook) voor hulp doorverwezen.

4. Bestuurlijke afspraken met gemeenten

In dit hoofdstuk staat het overleg tussen de besturen van mbo-instellingen en gemeenten centraal. Daarbij komen naast gespreksthema's ook schriftelijke afspraken aan de orde over de inzet van lokaal gefinancierde voorzieningen in het mbo.

Waar we in dit hoofdstuk spreken over de 'gemeente', bedoelen we de gemeente of gemeenten waar de school een vestiging heeft.

Een meerderheid van de besturen van roc's (61%) overlegt regelmatig met de gemeente over de inzet van hulpverlening in het mbo. Ruim een kwart (27%) doet dit niet, maar hiervan geeft 11% wel aan met de voorbereiding van dit overleg bezig te zijn. Elf procent van de respondenten weet niet of het bestuur overleg met de gemeente voert.

Scholen hebben met de gemeente afspraken gemaakt over de inzet van samenwerkingspartijen op het gebied van leerplicht, (geestelijke) gezondheidszorg, welzijn en veiligheid. De roc's doen dat het vaakst met de afdeling leerplichtzaken/RMC van de gemeente (96%) en het maatschappelijk werk (80%). De helft tot twee derde van de roc's heeft afspraken over de inzet met de (jeugd)gezondheidszorg, de (jeugd-)ggz, de verslavingszorg en de politie.

leerplichtzaken/RMC	96
maatschappelijk werk	80
(jeugd)gezondheidszorg	68
(jeugd-)ggz	55
verslavingszorg	52
politie	50
bureau jeugdzorg	41
schuldhulpverlening	34

Tabel 4.1
Afspraken over inzet van partijen tussen college van bestuur en gemeente(n), (meer antwoorden mogelijk, in procenten, n=44)

(-) niet opgenomen in vragenlijst
(*) significant verschil ($p < 0.05$)
t.o.v. 2008

Er zijn met gemeenten ook afspraken gemaakt over voorzieningen en programma's op het gebied van arbeidsmarkt, zorg en veiligheid (zie tabel 4.2). Dit is gedaan door 84% van de roc's.

De afspraken hebben bij circa de helft van de roc's betrekking op gecombineerde programma's van onderwijs, zorg en arbeidsmarkt, de aansluiting van school op de arbeidsmarkt voor risicoleerlingen, en de Verwijsindex.

gecombineerde programma's onderwijs-zorg-arbeid	55
aansluiting school-arbeidsmarkt voor risicoleerlingen	50
Verwijsindex	50
veiligheidsbeleid in en om de school	43
samenwerking met CJG	32
programma's gedragstraining met gemeentelijke financiering	25

Tabel 4.2
Onderwerpen waarover met de gemeente schriftelijke afspraken zijn gemaakt (meer antwoorden mogelijk, in procenten, n=44)

De kwaliteit van de samenwerking tussen de school en de gemeente wordt in 2011 door

77% als voldoende (43%) of goed (34%) bestempeld. In 2010 was 56% positief en in 2009 76%.

Twee procent vindt de samenwerking onvoldoende, 9% onvoldoende noch voldoende, en 11% heeft geen oordeel.

Aoc's en vakscholen

Vier van de 10 aoc's en 5 van de 9 vakscholen overleggen regelmatig met de gemeente over de inzet van hulpverlening in het mbo. Dat zijn er bij elkaar opgeteld 9 van de 19, oftewel 47% van de 19.

De 19 aoc's en vakscholen hebben afspraken met de gemeente over de inzet van samenwerkingspartijen op de school. Het aantal scholen dat voor de afzonderlijke partijen afspraken heeft gemaakt, is als volgt:

- › maatschappelijk werk (14);
- › leerplichtzaken/RMC (13);
- › politie (5);
- › bureau jeugdzorg (5);
- › (jeugd)gezondheidszorg (4);
- › (jeugd-)ggz (3);
- › verslavingszorg (1);
- › schuldhulpverlening (1).

Vijf van de 10 aoc's en 4 van de 9 vakscholen hebben schriftelijke overeenstemming over de volgende onderwerpen (tussen haakjes het aantal aoc's en vakscholen dat afspraken heeft gemaakt):

- › veiligheidsbeleid in en om de school (6);
- › Verwijsindex (4);
- › samenwerking met CJG (4);
- › gecombineerde programma's onderwijs-zorg-arbeid (1);
- › aansluiting school-arbeidsmarkt voor risicoleerlingen (1);
- › programma's gedragstraining met gemeentelijke financiering (0).

Tien van de 19 aoc's en vakscholen vinden de kwaliteit van de samenwerking met de gemeente(n) voldoende tot goed. Drie vinden de kwaliteit onvoldoende en 2 onvoldoende noch voldoende, en 4 hebben geen oordeel.

5. Zorg- en adviesteams in het mbo

De ontwikkeling van het ZAT (zorg- en adviesteam) als louter multidisciplinair casusoverleg voor complexe hulpvragen naar het ZAT als netwerk waarin partijen op meerdere activiteiten samenwerken in de uitvoering van consultatie, preventie en zorgverlening wordt zichtbaar. Steeds meer instellingen zijn binnen de school actief. De afstand tussen onderwijs en zorg wordt kleiner en de onderlinge afstemming wordt snel beter.

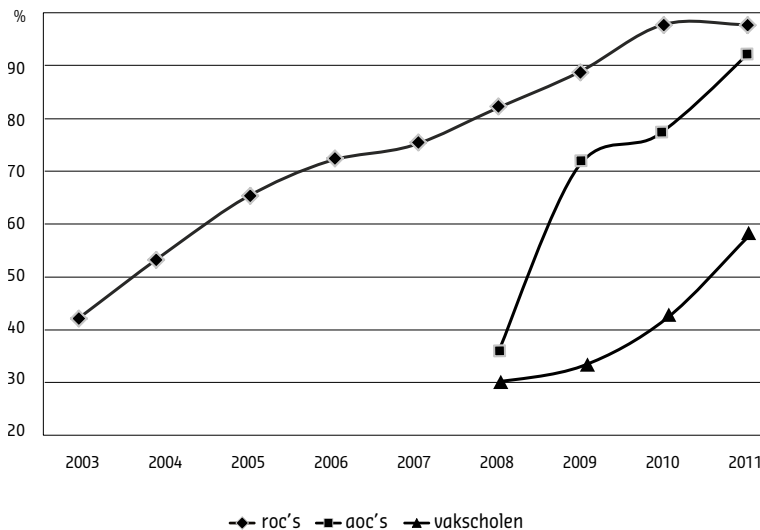
Het overheidsbeleid is erop gericht dat alle scholen in 2011 kunnen beschikken over een goed werkend ZAT waarin structurele samenwerking van het onderwijs met relevante partijen is geborgd. Het ZAT is een multidisciplinair team van professionals uit de geestelijke gezondheidszorg, het algemeen maatschappelijk werk, het (speciaal) onderwijs, de jeugdzorg, de gezondheidszorg en de politie die structureel samenwerken om jongeren en jongvolwassenen met (vermoedens van) emotionele, gedrags-, ontwikkelings- en/of school-/leerproblemen en hun gezinnen en scholen te ondersteunen. Het ZAT is ingebed in de zorgstructuur van de school en sluit aan bij de deelnemerszorg van het onderwijs. De professionals in het ZAT beoordelen snel en vakkundig signalen van docenten die wijzen op de behoefte aan extra zorg voor deelnemers. Het ZAT biedt zelf directe ondersteuning en/of activeert zo snel mogelijk de juiste hulp en ondersteuning voor de student, zijn ouders en docenten en stemt deze hulp af op de geboden (speciale) onderwijszorg. De ZAT's richten zich tevens op vroegsignalering en de inzet van preventieve programma's in en om de school.

In dit hoofdstuk beschrijven we in hoeverre mbo-scholen over een ZAT beschikken, welke functies het ZAT in het mbo vervult, welke partijen naast de school aan het ZAT deelnemen, welke resultaten door het ZAT volgens de school zijn behaald en hoe scholen de dagelijkse praktijk van het ZAT beoordelen.

5.1 Alle roc's beschikken over ZAT

In 2011 heeft 98% van de 44 roc's (toegang tot) een of meer ZAT's. Dit percentage werd al in 2010 bereikt. In 2003 had nog 42% van de roc's de beschikking over een of meer ZAT's.

In het voortgezet onderwijs beschikt in 2011 eveneens 98% van de schoolvestigingen over een ZAT.

Figuur 5.1
Percentage mbo-scholen met ZAT naar mbo-sector, 2003-2011

In alle provincies hebben de roc's een of meer ZAT's; alleen Limburg kent een uitzondering. Twee van de drie roc's in Limburg hebben een ZAT. Het derde roc heeft weliswaar een multidisciplinair afstemmingsoverleg dat functioneel een ZAT is, maar dat wordt door de school niet als ZAT betiteld.

Figuur 5.2
Roc's met ZAT naar provincie/grootstedelijke regio, 2011 (in aantallen, N=44)

De getallen in de kaart representeren het aantal roc's met een of meer ZAT's (vermeld in de teller) en het aantal roc's in de regio (vermeld in de noemer).

Een mbo-instelling kan over meer dan een ZAT beschikken, op centraal niveau of op het niveau van de vestiging, een opleiding of cluster van opleidingen. In 2011 tellen de 43 roc's in Nederland in totaal 141 ZAT's. De helft heeft er 1 of 2, de resterende helft 3 tot 11. Het gemiddelde is opgelopen van 2,4 ZAT's per instelling in 2008 tot 2,9 in 2011.

Aoc's en vakscholen

In 2011 hebben 12 van de 13 aoc's met een mbo-afdeling (92%) die voor het onderzoek zijn aangeschreven een of meer ZAT's. In 2010 hadden 10 van de 13 aoc's een ZAT.

Van alle 12 vakscholen met een mbo-afdeling hebben er 7 een ZAT (58%), 2 meer dan vorig jaar. Vijf vakscholen hebben (nog) geen ZAT.

In het vervolg van deze rapportage presenteren we de gezamenlijke resultaten van de 13 ZAT's van de aoc's en vakscholen die de aanvullende vragenlijst over het ZAT hebben ingevuld. We maken vanwege het kleine aantal in de respons geen onderscheid naar aoc's en vakscholen.

5.2 Bereik en omvang besproken deelnemerspopulatie

Een doorsnee ZAT in een roc is beschikbaar voor 3200 deelnemers. Dit getal noemen we het potentiële bereik van het ZAT. Dat is een aanmerkelijk lager aantal dan in 2010 toen het bereik 4198 bedroeg. Er zijn in 2011 meer ZAT's bij de roc's actief dan in 2010. Het potentiële bereik in 2011 varieert van 560 tot 18.400 deelnemers. De spreiding om het gemiddelde is groot vanwege de aanwezigheid van kleine en grote scholen in het onderzoek. De mediaan bedraagt 4200. Dat betekent dat de helft van de ZAT's een maximaal bereik van 4200 deelnemers heeft en de resterende helft van 4300 tot 18.400.

In het schooljaar 2010/11 zijn volgens opgave van 38 ZAT's bij elkaar 1382 individuele leerlingen een of meer keer besproken. Verdeeld naar opleidingsniveau is dat 14% van niveau 1, 34% van niveau 2 en 38% van niveau 3-4. Van de resterende 14% is het niveau onbekend. In het voorgaande schooljaar 2009/10 volgde 20% van de besproken deelnemers een opleiding op niveau 1, 25% op niveau 2 en 36% op niveau 3-4.

De verdeling naar niveau voor 2010/11 wijkt nog steeds af van de verdeling die we op basis van de deelnemerspopulatie in de roc's mogen verwachten, maar de afwijking is minder sterk dan in voorgaande jaren. Aan het begin van het schooljaar 2011/12 volgt 4% van de 459.600 deelnemers in een roc een opleiding op niveau 1, 24% op niveau 2 en 72% op niveau 3-4 (bron: DUO, ILT 1 oktober 2011).

Aoc's en vakscholen

Er zijn 12 aoc's en 7 vakscholen met een of meer ZAT's. Deze scholen hebben bij elkaar 36 ZAT's. Een doorsnee aoc heeft er 2,3 en een vakschool 1,1.

Het bereik van een ZAT bij de 12 aoc's varieert van 440 tot 1710 deelnemers, gemiddeld 786 per ZAT.

Bij de 7 vakscholen varieert het bereik van 90 tot 3950. Dat zijn gemiddeld 1665 deelnemers per ZAT.

Cijfers verstrekt door 12 ZAT-voorzitters van aoc's en vakscholen laten zien dat er 219 deelnemers in het ZAT zijn besproken in het schooljaar 2010/11. Verdeeld naar opleidingsniveau volgt 2% van de besproken deelnemers een opleiding in niveau 1, 36% in niveau 2 en 63% in niveau 3-4.

Deze verdeling wijkt iets af van de verdeling van de hele deelnemerspopulatie bij aoc's en vakscholen: 10% in niveau 1, 19% in niveau 2 en 71% in niveau 3-4.

5.3 Functies van ZAT

In 2011 vervult de twee derde tot driekwart van de ZAT's in (zeer) hoge mate drie functies:

het verrichten van interdisciplinaire probleemanalyse van de ingebrachte casussen (73%), de afstemming van (externe) hulpverlening op de onderwijszorg (73%), en het voorkomen van schooluitval van in het ZAT besproken deelnemers (68%).

De helft tot twee derde adviseert ook docenten, mentoren en ander schoolpersoneel (63%), verwijst of begeleidt deelnemers naar een externe instelling voor hulp of zorg (59%), verkent problemen van deelnemers door gesprekken en screening (56%), en geeft kortdurende begeleiding of hulp aan de deelnemer en/of het gezin (54%).

Een derde tot de helft van de ZAT's vervult ook een functie bij de (voorbereiding) van de indicatiestelling voor alternatieve onderwijszorgtrajecten, en levert een bijdrage aan handelingsplannen voor deelnemers.

	2011		2010	2009	2007
	enige mate	(zeer) hoge mate	(zeer) hoge mate	(zeer) hoge mate	(zeer) hoge mate
interdisciplinaire probleemanalyse	27	73	79	61	75
afstemmen (externe) hulpverlening op onderwijszorg	27	73	65	47	-
voorkomen schooluitval van in ZAT besproken deelnemers	22	68	61	-	-
advisering/consultatie van schoolfunctionarissen	32	63	74	71	66
verwijzing/toeleiding deelnemers naar externe instelling	39	59	56	61	57
probleemverkenning door gesprekken en screening	29	56	44	32	43
kortdurende begeleiding/hulp aan deelnemer of gezin	32	**54	47	40	32
(voorbereiding) indicatiestelling alternatief onderwijs-zorg-traject	46	34	19	8	-

Tabel 5.3
Functies van het ZAT bij roc's, 2007, 2009-2011 (in procenten)*

(-) niet opgenomen in vragenlijst
(* geen significante verschillen ($p > 0.05$) t.o.v. 2010
(**) significant verschil ($p < 0.05$) t.o.v. 2007

bijdrage aan handelingsplannen	46	32	23	13	39
afspraken inzet preventieve activiteiten externe instellingen	41	27	33	21	20
verrichten (aanvullend) diagnostisch onderzoek	54	**24	19	13	9
(begeleiding bij) arbeidstoeleiding kwetsbare deelnemers	44	17	12	-	-
(voorbereiding) indicatiestelling voor bureau jeugdzorg	42	12	12	16	20
genereren van inzicht in hulpvragen/ondersteuningsbehoefte	34	**10	9	11	27
n		41	43	38	56

Ten opzichte van 2010 meten we geen statistisch significante verschillen in functies. In vergelijking met 2007 zien we dat ZAT's statistisch significant vaker kortdurende begeleiding of hulp aan de deelnemer en/of het gezin geeft en vaker (aanvullend) diagnostisch onderzoek verricht. De hulpvragen of ondersteuningsbehoefte worden echter minder vaak geanalyseerd.

Het aantal ZAT-vergaderingen waarin casussen worden besproken, varieert van 5 tot 20. Gemiddeld wordt er 7 keer per schooljaar vergaderd. De helft vergadert 5 of 6 keer.

In 2010, 2009 en 2008 waren er gemiddeld 7, 8 en 7 vergaderingen.

Aoc's en vakscholen

De meest voorkomende functies van het ZAT die in hoge mate worden vervuld, zijn (in aflopende volgorde):

- › de advisering of consultatie van schoolfunctionarissen (door 8 van de 13 ZAT's genoemd);
- › interdisciplinaire probleemanalyse (7);
- › het afstemmen van (externe) hulpverlening op de onderwijszorg (7).

Daarnaast melden 5 scholen de probleemverkenning door gesprekken en screening.

Het aantal ZAT-vergaderingen waarin casussen worden besproken, varieert van 1 tot 15 in het schooljaar 2010/11. Gemiddeld zijn dat 6,3 vergaderingen. De helft vergadert 6 keer of minder.

5.4 Deelnemers aan het ZAT

Het ZAT in het mbo bestaat naast medewerkers van de school volgens het referentiemodel van het Nederlands Jeugdinstituut uit acht partnerinstellingen. Deze instellingen worden aangeduid als kerninstellingen van het ZAT. De kerninstellingen in het mbo zijn: RMC, leerplichtzaken, maatschappelijk werk, bureau jeugdzorg, REC-cluster 4, politie, de geestelijke gezondheidszorg (ggz) en de gezondheidszorg.

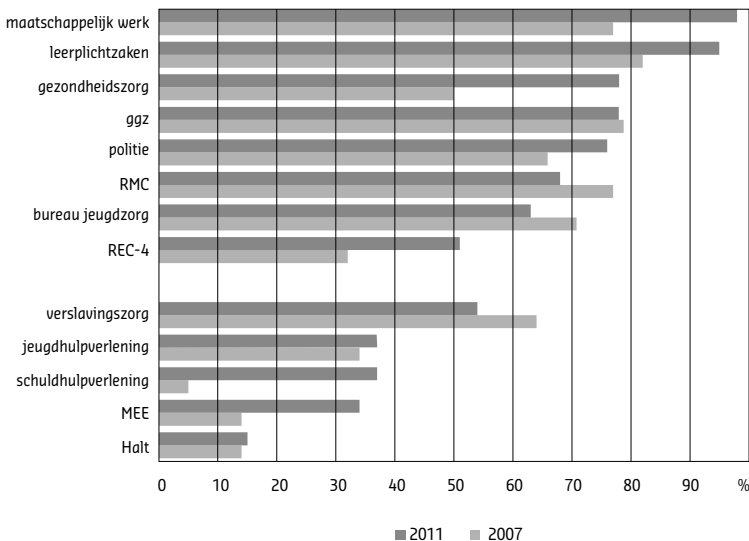
In figuur 5.5 staan voor 2007 en 2011 de deelnamecijfers van alle instellingen vermeld, de kerninstellingen staan boven in de grafiek.

Vijf van de acht kerninstellingen participeren in driekwart tot alle ZAT's. Het gaat om: het maatschappelijk werk (98%), leerplichtzaken (95%), de gezondheidszorg (78%), de ggz (78%) en de politie (76%). In circa twee derde van de ZAT's nemen RMC en bureau jeugdzorg deel.

De verslavingszorg neemt van de overige instellingen het vaakst deel (51%).

In 56% van de ZAT's worden de functies of taken van de leerplicht-ambtenaar en RMC door een en dezelfde instelling vervuld.

Bij 32% zijn dit twee verschillende instellingen of functionarissen en bij 12% is dit onbekend of niet van toepassing voor het ZAT.

Figuur 5.5
Samenstelling
ZAT in roc's naar
instellingen, 2007
en 2011

We meten ten opzichte van 2010 geen verschuivingen in de deelnamepercentages voor de kerninstellingen, maar wel bij twee andere instellingen. MEE (omdat we MEE dit jaar voor het eerst als antwoordcategorie in de vragenlijst hebben opgenomen) en de schuldhulpverlening worden significant vaker genoemd.

Vergeleken met 2007 is de participatie significant gegroeid bij het maatschappelijk werk, de gezondheidszorg, REC cluster 4, MEE en de schuldhulpverlening.

	2011	2010	2009	2008	2007
maatschappelijk werk	*98	100	90	82	77
leerplichtzaken	95	93	92	85	82
gezondheidszorg	*78	77	66	56	50
ggz	78	67	63	79	79
politie	76	81	58	67	66
RMC	68	67	79	80	77
bureau jeugdzorg	63	72	74	75	71
REC-4	*51	51	34	32	32
verslavingszorg	54	51	71	63	64
jeugdhulpverlening (jeugdzorg-plus, JJI, LVG-zorg)	37	30	26	29	34
schuldhulpverlening	**37	16	13	4	5
MEE	**34	12	11	14	14
Halt	15	12	11	11	14
andere externe instelling	22	11	16	8	11
n	41	43	38	79	56

Tabel 5.6
Samenstelling ZAT's naar instellingen, 2007-2011 (in procenten)

(-) niet opgenomen in vragenlijst
(*) significant verschil ($p < 0.05$) t.o.v. 2007
(**) significant verschil ($p < 0.05$) t.o.v. 2007 en 2010

Samenwerkingsrelatie met CJG

Ruim twee derde van de ZAT's bij het roc (68%) kan een beroep op de dienstverlening van het CJG. De resterende 32% doet dat niet, omdat er (nog) geen CJG is (2%), of omdat er geen contacten tussen de school en het CJG bestaan.

In 2010 kon 54% van de ZAT's een beroep op de dienstverlening van het CJG doen en in 2009 37%

Van de scholen die een beroep kunnen doen op de diensten van het CJG, heeft 36% voldoende vertrouwen dat de samenwerking bijdraagt

of kan bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van de deelnemerszorg. Een kwart heeft veel vertrouwen (25%) en 21% juist weinig. Kortom, 61% is positief over de (mogelijke) samenwerking.

Samenstelling ZAT's naar kerninstellingen

In 2011 is 73% van de ZAT's samengesteld uit een maatschappelijk werker, een leerplichtambtenaar en een jeugdarts of -verpleegkundige. De huidige top vier van de vaakst deelnemende kernpartijen – maatschappelijk werk, leerplichtzaken, gezondheidszorg en ggz – komt bij 59% van de ZAT's voor.

In 15% van de ZAT's participeren alle acht kernpartijen samen (14% in 2010 en 8% in 2009).

Deelnamefrequentie

Vier kerninstellingen nemen, gemeten naar deelnamefrequentie, in meer dan de helft van de ZAT's altijd deel aan de casusbesprekingen. In aflopende volgorde zijn dat het maatschappelijk werk (98%), leerplichtzaken (88%), de gezondheidszorg (59%), en de ggz (54%). Bureau jeugdzorg en RMC nemen in circa de helft van de ZAT's altijd deel aan de casusbesprekingen. De politie en het speciaal onderwijs nemen altijd deel bij respectievelijk 29% en 17% van de ZAT's. De verslavingszorg is evenals voorgaande jaren van alle niet-kernpartijen het vaakst aanwezig: 24% neemt altijd deel aan de besprekingen.

Ten opzichte van 2010 nemen de schuldhulpverlening en MEE vaker op afroep deel aan de casusbesprekingen. Bij de overige instellingen treden er geen significante verschuivingen op.

Die zijn er wel als we de uitkomsten van 2011 vergelijken met die van 2007. In vergelijking met 2007 nemen het maatschappelijk werk, de leerplichtambtenaar en de gezondheidszorg frequenter deel aan het ZAT. Voor instellingen voor verslavingszorg en jeugdhulpverlening zoals jeugdzorg-plus, justitiële jeugdinrichting (JJI) en LVG-zorg, noteren we een lagere deelnamefrequentie.

	altijd					op verzoek				
	2011	2010	2009	2008	2007	2011	2010	2009	2008	2007
maatschappelijk werk	**98	95	84	77	71	0	5	5	5	5
leerplichtzaken	**88	86	87	75	68	7	7	5	10	14
gezondheidszorg	**59	67	57	43	36	20	9	8	13	14
ggz	54	51	53	61	61	24	16	11	18	18
bureau jeugdzorg	49	58	66	68	64	15	14	8	6	7
RMC	49	53	68	68	64	20	14	11	11	13
politie	29	33	29	30	30	46	49	29	37	36
REC-4	17	16	13	19	18	**34	**35	21	13	14
verslavingszorg	**24	**23	42	47	45	29	28	29	17	20
schuldhulpverlening	15	12	3	2	3	**22	21	8	5	7
jeugdhulpverlening	**15	9	18	24	27	**22	0	3	5	5
MEE	12	12	8	9	9	*22	0	3	5	5
Halt	0	0	5	4	5	15	12	5	8	9
andere instelling of functionaris	10	5	6	4	5	12	7	10	4	5
n	41	43	38	79	56	41	43	38	79	56

Aoc's en vakscholen

De acht kerninstellingen in het mbo nemen bij 7 tot alle 13 ZAT's deel.

De maatschappelijk werker en de leerplichtambtenaar zijn ook in 2011 de vaakst genoemde partners van het ZAT.

Acht van de 13 scholen melden dat zij een beroep kunnen doen op de diensten van het CJG, de resterende 5 hebben geen contact met het CJG. In 2010 konden 7 van de 13 scholen een beroep doen op het CJG.

Tabel 5.7
Samenstelling
ZAT's bij roc's naar
frequentie deelname
van externe instel-
lingen, 2007-2011
(in procenten)

(-) niet opgenomen
in vragenlijst
(*): significant
verschil ($p < 0.05$)
t.o.v. 2010
(**): significant
verschil ($p < 0.05$)
t.o.v. 2007

	2011	2010	2009
maatschappelijk werk	12	13	17
leerplichtzaken	10	12	19
bureau jeugdzorg	9	9	17
RMC	9	9	10
REC-4	**9	9	3
politie	8	10	18
ggz	8	4	9
gezondheidszorg	7	9	16
MEE	6	5	4
verslavingszorg	4	5	5
andere jeugdhulpverleningsinstelling (jeugdzorg plus, JJI, LVG-zorg)	4	5	3
Halt	2	4	1
schuldhulpverlening	*0	4	0
andere instelling of functionaris (orthopedagoog)	3	3	3
n	13	13	21

Tabel 5.8
Deelnemers ZAT bij
aoc's en vakscholen
naar deelnamefre-
quentie, 2009-2011
(in aantallen)

(*) significant verschil
($p < 0.05$) t.o.v. 2010
(**) significant
verschil ($p < 0.05$)
t.o.v. 2009

5.5 Borging samenwerking partners in ZAT

De afspraken tussen mbo-instellingen en externe instellingen voor (geestelijke) gezondheidszorg, leerplicht, speciaal onderwijs, welzijn en veiligheid vormen het thema van het eerste deel van deze paragraaf. Daarbij ligt de nadruk op centrale samenwerkingsafspraken tussen scholen, externe instellingen en gemeenten.

In het tweede deel van deze paragraaf stellen we voor de ZAT's afzonderlijk vast met welke partijen er schriftelijke samenwerkingsafspraken zijn gemaakt.

Centrale afspraken roc's met samenwerkingspartners

Afspraken over de samenwerking tussen schoolbesturen en externe instellingen voor leerplichtzaken/RMC, zorg, welzijn, veiligheid en (speciaal) onderwijs worden mede om efficiencyredenen het best centraal geregeld en niet op elke afzonderlijke vestiging of per groep van opleidingen.

De samenwerking tussen roc's en externe instellingen is bij 57% van de scholen vastgelegd en gelegitimeerd in een convenant. Bij de

resterende 43% is dat niet het geval, maar 23% meldt dat wel op deze wijze te willen regelen.

De gemeente (of gemeenten) is bij 96% van de roc's met een convenant medeondertekenaar.

Evenals in 2010 heeft een minderheid van de roc's (44% tegen 42% in 2010) een ZAT-stuurgroep waarin het management van de deelnemende partnerinstellingen is vertegenwoordigd. Een gelijk percentage roc's (44%) heeft geen stuurgroep en 12% weet het niet. Bij 10 van de 11 roc's met een stuurgroep in de respons (90%) neemt de gemeente deel aan de stuurgroepbesprekingen.

Afspraken bij ZAT's

Meer dan de helft van de ZAT's (56%) heeft de samenwerking met externe partners vastgelegd in een convenant. Drie op de tien (29%) hebben dat niet gedaan en 15% van de respondenten weet niet of de samenwerking met externe partijen in een convenant is geborgd.

De samenwerking met externe partijen in het ZAT kan (ook) buiten een convenant om zijn geregeld. In het onderzoek meten we de borging van samenwerkingsafspraken met de afzonderlijke partners aan de hand van schriftelijke overeenkomsten over samenwerking in het ZAT. Vijf van de acht kerninstellingen in het ZAT hebben in meerderheid hun samenwerking schriftelijk vastgelegd. De percentages schriftelijke afspraken variëren over deze vijf partijen van 58% tot 75%.

In vergelijking met 2010 meten we voor de kerninstellingen lagere of hogere percentages schriftelijke afspraken, maar geen van de verschuivingen is statistisch significant. Ten opzichte van 2007 zijn er significant hogere percentages voor het maatschappelijk werk, RMC en leerplichtzaken.

	2011	2010	2009	2008	2007	2011	2010	2009	2008	2007
maatschappelijk werk	**75	74	50	54	51	40	43	34	65	43
RMC	**64	66	37	38	37	28	29	30	63	43
leerplichtzaken	**64	63	43	43	41	39	40	35	67	46
gezondheidszorg	63	64	52	48	50	32	33	25	44	28
bureau jeugdzorg	58	52	50	46	48	26	31	28	59	40
ggz	50	52	42	48	50	32	29	24	62	44
politie	42	34	36	34	35	31	35	22	53	37
verslavingszorg	41	46	33	48	44	22	22	27	50	36
REC-4	38	45	-	40	-	21	22	13	25	18

Aoc's en vakscholen

Zes van de 10 aoc's en 3 van de 9 vakscholen hebben de samenwerking met externe instellingen vastgelegd en gelegitimeerd in een convenant.

Drie aoc's en 2 vakscholen hebben een ZAT-stuurgroep waarin het management van de deelnemende partnerinstellingen is vertegenwoordigd.

Vijf van de 13 ZAT's hebben afspraken over de onderlinge samenwerking tussen partijen in het ZAT in een convenant vastgelegd, 5 hebben dat niet gedaan en 3 weten het niet.

Het schriftelijk vastleggen van de inzet van externe partners in het ZAT is ook in 2011 geen regel, maar een uitzondering. Het aantal ZAT's dat schriftelijke afspraken met de belangrijkste partners heeft gemaakt, is als volgt:

- › schoolmaatschappelijk werk (bij 9 van de 12 ZAT's);
- › RMC (4/9);
- › leerplichtzaken (3/10);
- › gezondheidszorg (3/7);
- › politie (3/8);
- › REC-4 (3/9);
- › ggz (1/8);
- › bureau jeugdzorg (1/9).

Tabel 5.9
Deelnemende instellingen naar met een schriftelijke samenwerkingsregeling, 2007-2011 (in procenten)*

(*) geen significante verschillen ($p > 0.05$) t.o.v. 2010
 (**) significant verschil ($p < 0.05$) t.o.v. 2007
 (-) te weinig respondenten ($n < 20$)

5.6 Werkrelaties met politie en justitie

Het percentage ZAT's dat een werkrelatie met de politie onderhoudt, is ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar (71% tegen 70%). In 2009 was dat 61% en in 2008 77%. De verschillen tussen de percentages zijn niet significant.

Bijna een vijfde (17%) heeft geen werkrelatie met de politie en 12% weet het niet.

Twaalf procent van de ZAT's heeft werkafspraken met het justitieel casusoverleg, 68% heeft geen afspraken en 20% weet niet van het bestaan. In 2010 had 9% werkafspraken.

Eveneens een minderheid van de ZAT's (17% in 2011 tegen 14% in 2010) werkt samen met het Veiligheidshuis, 63% niet en bij 20% is dat onbekend.

Aoc's en vakscholen

Bij de aoc's en vakscholen onderhouden 7 van de 13 ZAT's een werkrelatie met de politie. In 2010 waren er dat 9. Vier ZAT's doen dat niet en 2 weten het niet.

Eén ZAT heeft werkafspraken gemaakt met het justitieel casusoverleg en een ander ZAT heeft werkafspraken met het Veiligheidshuis.

5.7 Beoordeling van het functioneren van het ZAT

Ieder jaar laten we de voorzitters van het ZAT beoordelen hoe het is gesteld met de dagelijkse uitvoering in de praktijk. Eerst presenteren we de jaarlijkse resultaten van de zelfbeoordeling van het ZAT en een beoordeling van ontwikkelingen rondom het ZAT in de laatste jaren. Daarna kijken we naar knelpunten bij het toeleiden van studenten naar instellingen voor zorg en hulpverlening.

De jaarlijkse zelfbeoordeling van het functioneren van het ZAT gebeurt aan de hand van een lijstje met zeventien onderdelen. Elk onderdeel heeft vijf antwoordcategorieën: 'zeer slecht', 'slecht', 'gaat wel', 'goed' en 'zeer goed'. De uitkomsten voor elk van de onderdelen staan in tabel 5.10 vermeld.

In 2011 zijn er zes onderdelen die door minimaal driekwart van de respondenten als goed tot zeer goed worden beoordeeld. Het betreft in aflopende volgorde:

- › de expertise van de deelnemende partijen (90%);
- › de duidelijkheid van de verslaglegging van ZAT-afspraken (83%);
- › de mogelijkheid van ZAT-deelnemers om zelf hulp te bieden (83%);
- › de samenwerking tussen de leden van het ZAT (81%);
- › het aantal deelnemende partijen in relatie tot effectiviteit (81%);
- › het voorzitterschap (76%).

De samenwerking tussen de leden van het ZAT en de expertise van de deelnemende partijen figureren sinds 2007 in de top vier. Zeven van de zeventien aspecten van het functioneren wordt door 51% tot 73% van de ZAT's als (zeer) goed beoordeeld. Vier aspecten zijn door een minderheid van de ZAT's als goed of zeer goed beoordeeld.

Ten opzichte van 2010 en 2007 is er vooruitgang geboekt in de mogelijkheid van ZAT-deelnemers om zelf hulp te bieden, de afstemming van het ZAT met externe instellingen, en de inbedding van het ZAT in de structuur van de interne deelnemerszorg van de school. Bij een onderdeel – de samenwerking tussen de deelnemende partijen – zien we een meer kritische opstelling van het ZAT en een minder positief oordeel dan in voorgaande jaren. Bij de overige aspecten zijn er geen significante veranderingen opgetreden.

	2011			2010	2009	2007
	(zeer) slecht	gaat wel	(zeer) goed	(zeer) goed	(zeer) goed	(zeer) goed
expertise van deelnemers	0	5	90	86	79	93
duidelijke verslaglegging ZAT-afspraken	2	12	83	79	68	71
mogelijkheid ZAT-deelnemers om zelf hulp te bieden	2	12	**83	72	66	61
samenwerking tussen deelnemers	0	17	*81	95	84	86
aantal deelnemers in relatie tot effectiviteit	2	15	81	72	55	64
voorzitterschap	0	17	76	79	76	79
structuur en planmatig verloop van het casusoverleg	0	24	73	84	68	71
afstemming met externe instellingen	5	20	**73	77	55	52
kwaliteit van de ZAT-administratie	2	24	66	63	50	55
nakomen van afspraken	0	37	61	70	63	77
helderheid procedures en afspraken	7	32	59	61	55	55
inbedding in structuur van interne deelnemerszorg	10	32	**56	54	42	34
snellheid van handelen	5	39	51	51	63	55
randvoorwaarden voor functioneren	7	42	46	47	55	45
duidelijkheid rond dossiergebruik (privacy)	10	42	44	63	42	55
adequate consultatiemogelijkheden voor docenten	17	44	34	42	53	34
tijdige verwijzing van leerlingen	20	49	29	26	34	27
n			41	43	38	56

Tabel 5.10
Oordeel over functioneren ZAT, 2007, 2009-2011 (in procenten)#

(#) percentages 'geen oordeel' niet vermeld
(*) significant verschil ($p < 0.05$) t.o.v. 2010
(**) significant verschil ($p < 0.05$) t.o.v. 2007

Aanknopingspunten voor kwaliteitsverbetering functioneren van ZAT's

Als we kritisch naar de scores van de beoordeling op het functioneren kijken, kunnen we enkele verbeterpunten aanwijzen. We leggen

daarbij de lat evenals in voorgaande jaren bij scores op de onderdelen die door minimaal 25% met 'gaat wel' of door minimaal 10% met 'zeer slecht tot slecht' werden beoordeeld.

In 2011 levert dit criterium dezelfde acht verbeterpunten op als in 2010. Hiervan scoren twee onderdelen bij meer dan 10% van de ZAT's zeer slecht tot slecht: de tijdige verwijzing van leerlingen naar het ZAT (20%) en adequate consultatiemogelijkheden voor docenten. De volledige lijst met aspecten die verbetering behoeven, ziet er als volgt uit: (in aflopende volgorde van frequentie):

- › tijdige verwijzing van leerlingen;
- › adequate consultatiemogelijkheden voor docenten;
- › duidelijkheid rond het dossiergebruik (privacy);
- › inbedding van het ZAT in de structuur van de interne deelnemerszorg;
- › randvoorwaarden voor functioneren;
- › snelheid van handelen;
- › helderheid van procedures en afspraken;
- › het nakomen van afspraken.

Oordeel over ontwikkelingen in en rondom het ZAT

Als ZAT-voorzitters gevraagd wordt terug te kijken naar ontwikkelingen in en rond het ZAT en daarover een oordeel te geven, zijn zij het meest positief over de relatie die is ontwikkeld met de externe samenwerkingspartijen. Zij geven daarvoor een gemiddeld rapportcijfer 7,6. Het meest gegeven cijfer is 8 (48%).

De bijdrage aan de afstemming tussen partijen in het ZAT wordt met 7,3 beloond, waarbij 7 het meest gegeven cijfer is (34%).

De bijdrage van het ZAT aan de interne zorgstructuur van de school wordt met een gemiddeld rapportcijfer 7,0 beoordeeld. Daarbij is 7 het meest gegeven cijfer (42%).

Knelpunten bij doorverwijzing naar instelling voor zorg of hulp

Er doen zich problemen voor bij de verwijzing of toeleiding door het ZAT naar zorg- of hulpverleningsinstellingen. In 2011 rapporteert 46% van de ZAT's dat er zich knelpunten voordoen, en 54% meldt juist geen knelpunten. In 2010 en 2009 ondervond respectievelijk 49% en 58% van de ZAT's knelpunten bij de doorverwijzing.

Voor zes instellingen is nagegaan in welke mate er zich knelpunten voordoen en welke oorzaak daaraan volgens het ZAT ten grondslag ligt. De ggz wordt door 34% van de ZAT's ook in 2011 het vaakst genoemd als instelling waarbij de doorverwijzing problemen oplevert. De problemen worden veroorzaakt door wachtlijsten (24%), maar dit jaar voor het eerst niet door de leeftijdsgrens van 18 jaar.

ZAT's klagen in het bijzonder over bureaucratische stroperigheid, het feit dat de school niet als verwijzer wordt gezien, en de kosten die er voor de studenten aan zijn verbonden.

Bureau jeugdzorg wordt door 24% als tweede instelling genoemd waarmee ZAT's het meest problemen hebben met doorverwijzen of interventie. De leeftijdsgrens van 18 jaar wordt het vaakst (15%) aangemerkt als knelpunt, gevolgd door wachtlijsten (7%) en andere, veelal procedurele, redenen.

MEE bezet de derde plaats in het rijtje instellingen waarbij zich knelpunten voordoen (20%). Hierbij spelen leeftijd en wachtlijsten nauwelijks of geen rol, maar vaker, zoals enkele ZAT's formuleren, een vorm van terughoudendheid om leerlingen uit het mbo zorg of hulp te verlenen.

Bij de overige drie instellingen genoemd in tabel 5.11 ervaart 15% of lager problemen.

In een aanvullende analyse is ook in 2011 nagegaan of er een samenhang bestaat tussen (niet-)deelname van ggz-instellingen en bureau jeugdzorg aan het ZAT enerzijds en de ervaren knelpunten bij deze instellingen anderzijds, maar voor geen van beide instellingen hebben we een significante samenhang gevonden.

	knelpunten			reden#		
	2009	2010	2011	wachtlijst	leeftijd	anders
ggz	45	35	34	24	0	10
bureau jeugdzorg	34	33	24	7	15	5
MEE	8	7	20	2	0	10
schuldhelpverlening	13	12	15	0	0	10
maatschappelijk werk	16	14	10	2	0	2
verslavingszorg	8	7	10	2	0	2
andere instelling	5	9	17	0	0	7
n	39	43	41	41		

Tabel 5.11
Knelpunten bij doorverwijzing door ZAT naar instellingen, 2009-2011 (in procenten)*

(* geen significante verschillen ($p > 0.05$) t.o.v. 2010 en 2009
(#) antwoord 'onbekend' niet vermeld en meer antwoorden mogelijk

Aoc's en vakscholen

Zeven onderdelen van de wijze waarop het ZAT werkt, worden door 9 tot 11 ZAT's als (zeer) goed beoordeeld.

Het gaat om: de expertise van deelnemers, de samenwerking tussen deelnemers, het nakomen van afspraken, het voorzitterschap, de duidelijke verslaglegging van ZAT-afspraken, de kwaliteit van de hulpverlening door functionarissen in het ZAT, en de inbedding in de structuur van de interne deelnemerszorg op school.

Aspecten van het functioneren waarvan minimaal 6 van de 13 ZAT's zeggen dat het wel gaat of slecht is, kunnen als verbeterpunt aangemerkt worden. Het betreft:

- › de duidelijkheid rond dossiergebruik (privacy);
- › de adequate consultatiemogelijkheden voor docenten;
- › de tijdige verwijzing van deelnemers;
- › de helderheid van procedures en afspraken.

De eerste twee verbeterpunten werden ook al in 2009 en 2010 genoemd.

Zes van de 13 ZAT's ondervinden wel eens problemen bij de doorverwijzing van deelnemers naar zorg of hulpverleningsinstellingen. Volgens deze ZAT's doen de problemen zich voor bij de doorverwijzing naar de ggz (5 keer genoemd), bureau jeugdzorg (3), MEE (2) en het maatschappelijk werk (1).

	*2011			2010
	(zeer) slecht	gaat wel	(zeer) goed	(zeer) goed
expertise van deelnemers	0	1	11	8
samenwerking tussen deelnemers	0	2	10	8
nakomen van afspraken	0	3	9	9
voorzitterschap	0	3	9	9
duidelijke verslaglegging ZAT-afspraken	0	3	9	9
kwaliteit van de hulpverlening door functionarissen in het ZAT	1	2	9	9
inbedding in structuur van interne deelnemerszorg op school	0	3	9	6
snelheid van handelen	0	4	8	9
structuur en planmatig verloop van het casusoverleg	0	5	7	9
aantal deelnemers in relatie tot effectiviteit	0	5	7	9
afstemming met externe instellingen	1	4	7	8
kwaliteit van de ZAT-administratie	1	3	7	7
helderheid procedures en afspraken	0	6	6	11
randvoorwaarden voor functioneren	0	5	6	6
tijdige verwijzing van deelnemers	2	4	6	5
adequate consultatiemogelijkheden voor docenten	3	4	5	4
duidelijkheid rond dossiergebruik (privacy)	1	7	4	3
n			13	13

Tabel 5.12
Oordeel van aoc's en vakscholen over functioneren ZAT, 2010-2011 (in aantallen)#
 (#) percentages 'geen oordeel' niet vermeld
 (*) geen significante verschillen ($p > 0.05$)
 t.o.v. 2010

5.8 Gepercipieerde resultaten van het ZAT

Naast een beoordeling van het functioneren is ZAT's gevraagd welke resultaten zijn behaald. Dat hebben ZAT's gedaan met een lijstje met vijftien resultaatgebieden. Het oordeel over elk van deze resultaatgebieden is dus door de school ingeschat of gepercipieerd. Elk resultaatgebied is beoordeeld op een 3-puntsschaal met de volgende antwoordcategorieën: 'niet of nauwelijks', 'in enige mate' en in '(zeer) hoge mate'. De resultaatgebieden staan met de scores in tabel 5.14 vermeld.

De ZAT's behalen naar het oordeel van een meerderheid van de ZAT-voorzitters in (zeer) hoge mate resultaten bij:

- verdieping en verbreding in de probleemstelling van de besproken deelnemers (76%);
- goede samenwerking tussen school en externe instellingen bij hulpverlening (68%);
- doeltreffende aanpak van problemen (63%);
- snel mobiliseren van passende begeleiding of hulp (61%).

De samenstelling van deze top vier is sinds 2007 ongewijzigd, alleen de volgorde wisselt per jaar. De percentages voor de vier resultaatgebieden waarop in (zeer) hoge mate resultaten zijn behaald, wijken weliswaar af van die van 2010 en 2007, maar de verschillen zijn niet statistisch significant.

Er zijn acht resultaatgebieden waarop volgens een meerderheid van de ZAT's in enige mate resultaten worden geboekt.

	*2011			2010	2009	2007
	niet/ nauwelijks	enige mate	(zeer) hoge mate	(zeer) hoge mate	(zeer) hoge mate	(zeer) hoge mate
verdieping en verbreding in de probleemstelling	0	24	76	75	55	73
goede samenwerking school en externe instellingen	0	29	68	80	68	82
doeltreffende aanpak van problemen	2	34	63	61	68	68
snel mobiliseren van passende begeleiding of hulp	2	36	61	55	55	62
planmatig handelen in de psychosociale begeleiding	5	36	39	41	26	45
tijdige verwijzing van deelnemers	12	54	32	29	40	-
tijdig signaleren van problemen van deelnemers	7	61	29	36	24	-
verbeteren welbevinden deelnemers met problemen	2	61	29	29	24	20
vermindering van problematisch verzuim	2	59	29	21	13	-
goede ondersteuning docenten en mentoren in de omgang met deelnemers met problemen	10	66	24	29	18	30
goede terugrapportage vanuit externe partijen	15	56	24	21	16	27
vermindering van aantal voortijdige schoolverlaters	2	66	22	21	18	16
verbeteren leerprestaties deelnemers met problemen	10	63	12	13	21	11
snelle indicatie van bureau jeugdzorg	39	44	10	16	16	-
vermindering van problematisch gedrag deelnemers	10	71	10	14	18	7
n			41	43	38	56

Tabel 5.13
Gepercipieerde resultaten ZAT's naar resultaatgebied, 2007, 2009-2011 (in procenten)#

(*) geen significante verschillen ($p > 0.05$) t.o.v. 2007 en 2010 (#) percentages 'geen oordeel' niet vermeld (-) niet opgenomen in vragenlijst

Op zes resultaatgebieden boeken ZAT's geen of nauwelijks resultaat volgens 10% tot 39% van de ZAT-voorzitters. Deze resultaatgebieden zijn (in aflopende volgorde van frequentie):

- › de snelle indicatie van bureau jeugdzorg (39%);
- › een goede terugrapportage vanuit externe partijen;
- › de tijdige verwijzing van deelnemers;
- › een goede ondersteuning docenten en mentoren in de omgang met deelnemers met problemen;
- › het verbeteren van leerprestaties van deelnemers met problemen die in het ZAT zijn besproken;
- › een vermindering van het problematisch gedrag van deelnemers die in het ZAT zijn besproken (10%).

Aoc's en vakscholen

Meer dan de helft van de 13 ZAT's vindt dat er in (zeer) hoge mate resultaten worden behaald bij: de verdieping en verbreding in de probleemstelling (10), de vermindering van aantal voortijdige schoolverlaters (8), de goede samenwerking tussen school en externe instellingen (7), de doeltreffende aanpak van problemen (7), en het tijdig signaleren van problemen van deelnemers (7).

Een snelle indicatie door bureau jeugdzorg is een resultaatgebied waarop 6 ZAT's geen resultaten zien.

	*2011			2010
	geen	enige mate	(zeer) hoge mate	(zeer) hoge mate
verdieping en verbreding in de probleemstelling	0	3	10	10
vermindering van aantal voortijdige schoolverlaters	0	5	8	4
goede samenwerking tussen school en externe instellingen	1	5	7	12
doeltreffende aanpak van problemen	1	5	7	11
tijdig signaleren van problemen van deelnemers	0	6	7	7
planmatig handelen in de psychosociale begeleiding	1	4	6	7
tijdige verwijzing van deelnemers	2	5	6	7
verbeteren welbevinden van deelnemers met problemen	0	7	6	6
vermindering van problematisch verzuim	1	6	6	5
snel mobiliseren van passende begeleiding of hulp	2	6	5	9
goede terugrapportage vanuit externe partijen	4	4	5	2
goede ondersteuning docenten/mentoren in omgang met deelnemers met problemen	3	6	4	5
verbeteren leerprestaties van deelnemers met problemen	2	8	3	3
vermindering van problematisch gedrag van deelnemers	1	11	1	3
snelle indicatie van bureau jeugdzorg	6	6	0	3
n			13	13

Tabel 5.14
Gepercipieerde resultaten ZAT's bij aoc's en vakscholen naar resultaatgebied, 2010-2011 (in aantallen)#

(#) percentages 'geen oordeel' niet vermeld

(*) geen significante verschillen ($p > 0.05$) t.o.v. 2010

Bijlage 1 Betrouwbaarheidsmarges

Het is gebruikelijk bij enquêteonderzoek betrouwbaarheidsmarges aan te geven.

De gehanteerde betrouwbaarheidsmarges in het onderzoek zijn afgeleid uit de onderstaande tabel. De afwijkingsmarges gelden voor een normale verdeling en een betrouwbaarheid van 95%.

Deze tabel laat zich als volgt lezen. Bij een totaal van 100 respondenten van wie 25% ja zegt op de vraag 'Bent u het hiermee eens?', (zie grijsgekleurde cel in tabel met een marge van 8,9 links en rechts van het gevonden percentage) ligt dit percentage in 95% van de gevallen in werkelijkheid tussen 16,1% (25,0-8,9) en 33,9% (25,0+8,9). Hoe groter de steekproef, hoe kleiner de marges. Genoemde marges gelden bij benadering.

aantal respondenten	gevonden percentage			
	5% ja 95% nee	10% ja 90% nee	25% ja 75% nee	50% ja 50% nee
50	7,1	9,3	12,8	14,5
100	4,9	6,4	8,9	10,2
200	3,3	4,4	6,2	7,2

Tabel 95%-betrouwbaarheidsmarges bij gegeven absoluut aantal en percentage

Bijlage 2 Gebruikte afkortingen

AKA-opleiding	opleiding voor arbeidsmarktgekwalificeerd assistent
aoc	agrarisch opleidingscentrum
CJG	centrum voor jeugd en gezin
fte	fulltime-equivalent
G4-gemeenten	vier grootste gemeenten van Nederland: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht
GGD	Gemeentelijke Geneeskundige Dienst
ggz	geestelijke gezondheidszorg
JCO	justitieel casuoverleg
JJI	justitiële jeugdinrichting
LEA	Lokaal Educatieve Agenda
LVG	licht verstandelijk gehandicapten
mbo	middelbaar beroepsonderwijs
MEE	ondersteuningsorganisatie voor mensen met een beperking (onder wie mensen met een lichamelijke handicap of chronische aandoening, een verstandelijke handicap of autismespectrumstoornis)
NJi	Nederlands Jeugdinstituut
REC	regionaal expertisecentrum
RMC	regionale meld- en coördinatiepunten (punten waar alle schoolverlaters zonder startkwalificatie (diploma havo, vwo of mbo-2) tot en met 23 jaar worden gemeld)
roc	regionaal opleidingscentrum
smw	schoolmaatschappelijk werk
vo	voortgezet onderwijs
vmbo	voortgezet middelbaar beroepsonderwijs
WSNS-verband	samenwerkingsverband Weer samen naar school (samenwerking tussen basisscholen waarbij men ernaar streeft om kinderen met (leer)problemen in het regulier onderwijs te laten blijven en niet te verwijzen naar speciale scholen voor basisonderwijs)
ZAT	zorg- en adviesteam

Het Nederlands Jeugdinstituut: kennis over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroei problemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staf-functionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kennis-cyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl. Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.

Colofon

© 2012 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft dit onderzoek verricht in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in deze publicatie zo juist en actueel mogelijk te maken. Auteurs of uitgever kunnen niet verantwoordelijk worden gesteld voor mogelijke nadelen die lezers door eventuele onvolkomenheden in deze publicatie zouden kunnen ondervinden.

Auteurs

Paolo van der Steenhoven (Nederlands Jeugdinstituut)

Dolf van Veen (Ambassadeur Samenwerken voor de Jeugd)

Vormgeving

Volta_ontwerpers

Omslagfoto

Marsel Loermans

Drukwerk

Buro Extern

ISBN

978-90-814102-8-1

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 63 44

Website www.nji.nl

In deze publicatie vindt u het verslag van het jaarlijkse onderzoek naar de leerlingenzorg en zorg- en adviesteams (ZAT's) in het middelbaar beroepsonderwijs in Nederland. Het onderzoek is verricht door het Nederlands Jeugdinstituut in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De nadruk van het onderzoek ligt op de samenwerking van de leerlingenzorg van scholen voor middelbaar beroepsonderwijs en (externe) instellingen op het gebied van gezondheidszorg, welzijn, jeugdzorg, veiligheid en leerplicht in ZAT's, als ook op de bestuurlijke afspraken over de inzet van deze partijen in het mbo en de ZAT's. In de *Monitor Deelnemerszorg en ZAT's in het middelbaar beroepsonderwijs 2011* zijn de belangrijkste bevindingen samengevat.

Paolo van der Steenhoven is als senior onderzoeker verbonden aan het Nederlands Jeugdinstituut.

Dolf van Veen is bijzonder hoogleraar Grootstedelijk Onderwijs en Jeugdbeleid aan de Universiteit van Nottingham en lector op hetzelfde terrein aan Hogeschool Inholland, en ambassadeur Samenwerken voor de Jeugd namens het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

ISBN 978-90-814102-8-1

Nederlands
Jeugd
instituut

Nederlands Jeugdinstituut

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

030 - 230 63 44

website www.nji.nl

e-mail info@nji.nl